

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА

Філологічний факультет

Кафедра української мови імені
професора Івана Ковалика

МОВНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ Д. ПАВЛИЧКА

Магістерська робота

студентки VI курсу

денної форми навчання

Вербової Мар'яни

Науковий керівник:

доц. Пілецький В. І.

ЛЬВІВ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МОВНИЙ ОБРАЗ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПОЕТА.....	6
1.1. Поняття концепту, мовної картини світу і мовного образу.....	6
1.2. Історія дослідження мовного образу в художньому тексті.....	16
РОЗДІЛ 2. АТРИБУТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВНОГО ОБРАЗУ ЖІНКИ.....	21
2.1. Власне номінація жінки.....	21
2.2. Зовнішній вигляд і фізичні ознаки.....	26
2.3. Внутрішні риси.....	35
РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЇ ЖІНКИ.....	44
3.1. Фізичний вияв діяльності.....	44
3.2. Абстрактний вияв діяльності.....	54
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
Додаток 1	
Додаток 2	

ВСТУП

Сучасне мовознавство активно вивчає способи лінгвістичної категоризації дійсності, яку реалізує мовна картина світу. Мовна картина світу містить сукупність уявлень про світ, що історично склалася у свідомості мовного колективу, цілісний образ світу, у формуванні якого беруть участь всі сторони психічної діяльності людини.

Найзагальнішою одиницею мовної картини світу є мовний образ – невід’ємний компонент національно-мовної та індивідуально-авторської картин світу. Вербалізація світу відбиває особливості індивідуального та колективного мовного моделювання дійсності. Коли ми досліджуємо мовні образи в художньому тексті, то розглядаємо їх не лише як фрагменти індивідуально-авторської картини світу письменника, а й ширше – у контексті національно-мовної картини світу загалом.

Саме у слові та через слово відбувається становлення та перебудова досвіду людини, воно є орієнтиром у різноманітті явищ. Тому аналіз лексики для творення мовного образу є важливим для осмислення мовної картини світу.

Актуальність теми зумовлена посиленням інтересу сучасної української лінгвістики до когнітивного аспекту дослідження мови, до з’ясування того, як мова інтерпретує світ, реалізуючи ментальні особливості нації та систему її цінностей. Відповідно до цього важливим і необхідним є завдання скласти якомога повніше уявлення про мовну картину світу українця, що можливе лише за умови детального і глибокого вивчення конкретних її фрагментів.

У магістерській роботі здійснено аналіз одного з елементів української мовної картини світу – мовного образу жінки (на матеріалі поетичних збірок Д. Павличка «Таємниця твого обличчя» і «Золоте ябко»). На сьогодні дослідження творчості Д. Павличка відбувається здебільшого у літературознавчому аспекті. З такого погляду літературну діяльність

Д. Павличка вивчали І. Денисюк¹, І. Дзюба², М. Жулинський³, М. Ільницький⁴, Т. Савчин⁵, О. Сьомочкіна⁶, Б. Тихолоз⁷ та ін. Натомість мовотворчість Д. Павличка була предметом вивчення І. Бабія⁸, І. Карого⁹, О. Тележкіної¹⁰ та ін. Лексико-синтаксичні засоби поетичних текстів Д. Павличка містять цінну інформацію про сприйняття українцями жінки як такої. Тому практичний аналіз мовного образу жінки в аспекті її суспільно-родинних взаємин становлять одну з ланок у подальшому розвитку етнолінгвістичних студій в Україні.

Мета магістерської роботи полягає в описі лексем, що є засобами експлікації мовного образу жінки як одного з компонентів української мовної картини світу в поезії Д. Павличка.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі теоретичні та практичні **завдання**:

- визначити поняття мовного образу, а разом і поняття концепту, мовної картини світу;
- простежити історію дослідження мовного образу в художньому тексті;
- з'ясувати, які мовні засоби використані на позначення образу жінки;
- дослідити зовнішні та внутрішні атрибутивні характеристики мовного образу жінки;
- простежити особливості творення мовного образу жінки через зображення її фізичної та абстрактної діяльності;

¹Денисюк І. «Слово моє, зроблене із толу...». Про творчу індивідуальність Д. Павличка / Прапор. – 1979. – №9. – С. 124–128.

²Дзюба І. Подвижник (Д. Павличко) / І. Дзюба // Дмитро Павличко. Правда кличе! – К., 1995. – С. 5–8.

³Жулинський М. Відчайдушний голос українського болю. В кн.: Павличко Д. В. Вибрані твори у 2 т., т.1– К.: – Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2008. – С. 25.

⁴Ільницький М. М. Дмитро Павличко: Нарис творчості / М. М. Ільницький. – К.: «Дніпро», 1985. – 190 с.

⁵Савчин Т. О. Сонети Дмитра Павличка. Поетика жанру / Т. О. Савчин. – К.: Знання, 1999. – 111 с.

⁶Сьомочкіна О. Дорога, як «велика подорож життя». (На матеріалі рубаїв Дмитра Павличка) // Дивослово. – 2005. – 34. – С. 53-55.

⁷Тихолоз Б. Майстер різьбленого стилоса, або Два кольори Опришківської душі. До 75-річчя Дмитра Павличка // Дивослово. – 2004. – №9. – С. 65-68.

⁸Бабій І. Авторські неологізми у поезії Дмитра Павличка [Текст] / Ірина Бабій // Studia Methodologica. – 2010. – Вип. 30. – С. 14-18.

⁹Карий І. П. Інтерпретація фольклорних мотивів і образів у поетичній творчості Дмитра Павличка / І. П. Карий // Вісн. Нац. Ун-ту «Львів. Політехніка». – 2007. – №586. – С. 119-122.

¹⁰Тележкіна О. О. Мовно-художня інтерпретація антропонімів у віршах Дмитра Павличка / О. О. Тележкіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». – Х., 2012. – №1014. – Вип. 65. – С. 44-49.

- у процесі аналізу поетичних текстів відтворити семантичні групи, за допомогою яких відбувається лінгвістичне конструювання образу жінки.

Об'єкт магістерської роботи – мовний образ жінки в поезії Д. Павличка.

Предмет магістерської роботи – система мовних засобів, які репрезентують мовний образ жінки.

Джерельною базою магістерської роботи слугують поетичні збірки Д. Павличка «Таємниця твого обличчя» і «Золоте ябко» за виданням: Павличко. Д. Золоте ябко / Д. Павличко. – К.: Основи, 1998. – 207 с.

Методи дослідження. Досягнення мети та реалізацію завдань дослідження забезпечено шляхом використання структурного та описового методу.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що вона становить спробу комплексного аналізу засобів на позначення мовного образу жінки в поезії Д. Павличка.

Практична цінність магістерської роботи полягає у тому, що отримані результати дослідження можна застосовувати під час написання лекційних і практичних курсів лексикології, семасіології та етнолінгвістики, а також під час розроблення спецкурсів і спецсеминарів, присвячених вивченню зв'язків мови і культури; зібраний матеріал можна використовувати для подальшого дослідження цієї теми.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. МОВНИЙ ОБРАЗ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПОЕТА

1.1. Поняття концепту, мовної картини світу і мовного образу

Мова виконує антропоцентричну функцію, адже формує образ «я» в самому суб'єкті. Сучасні дослідники акцентують на потребі виділення зв'язку мови і світогляду, духовності в окрему лінгвістичну проблему, що розглядає мову як спосіб зберігання досвіду попередніх поколінь і впливу на наступні. Остання в оригінальний спосіб категоризує та інтерпретує дійсність і через свій вплив на людину закорінює в ній систему цінностей, норми і способи світовідчуття¹¹.

А. Мартинюк у праці «Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики» визначає **концепт** як «мінімальну структурну одиницю знання»¹².

Слово «концепт» походить від латинського *conceptus*, що в перекладі означає «думка, уявлення, поняття» та первинно застосовувалося як термін з таких наук, як логіка та філософія. За іншою версією (автор В. Колесов) під концептом розуміється а *conceptum* («зародок», «зернятко»), з якого й виростають у процесі комунікації всі змістові форми його втілення в дійсності¹³. Обидві версії походження терміна «концепт» є слушними, хоча суть лінгвістичної категорії краще відбиває друга.

Хоча термін є новим у мовознавстві, є підстави говорити, що його формування та розробка тривали протягом усього часу розвитку філософської думки. З одного боку, підґрунтям для терміна є дослідження семантичної системи мови. Серед науковців, які займалися вивченням цієї галузі мовознавства, відомі Аристотель, В. фон Гумбольдт, О. Потебня, Б. Рассел, В. Виноградов, В. Григор'єв, Р. Карнап, К. Льюїс, Н. Арутюнова та інші. З

¹¹ Барабаш-Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Барабаш-Ревак Ольга Василівна. – Львів, 2009. – С. 9.

¹² Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 38.

¹³ Колесов В. В. «Жизнь происходит от слова...». – Санкт-Петербург: Златоуст, 1999. – С. 81.

іншого боку, термін «концепт» розроблявся в термінологічній системі логіки та філософії. Ним оперували М. Бубер, Л. Вітгенштейн, Г. Х. фон Вригтом, Е. Гуссерль, Х.-Г. Гадамер, М. Гайдеггер, Хосе Ортега-і- Гассет, І. Фізер, З. Фройд, Т. Юнг та інші¹⁴.

Доцільність залучення лінгвістичного аспекту дослідження явища обґрунтовує О. Аргуткіна, яка зауважує, що етимологія слів, які виражають те чи інше поняття, синоніми, антоніми, коло можливих сполучень, типові синтаксичні позиції, контексти вживання, синтаксичні поля, оцінки, образні асоціації, метафізика, фразеологія, мовні шаблони – усе це створює для кожного поняття індивідуальну «мову»..., що дає можливість здійснити реконструкцію концепту та визначити його місце у звичайній свідомості людини¹⁵. Повинен бути також зворотний процес: у період активізації дослідження семантичної системи мови, а це можливе тільки при залученні філософського аспекту дослідження, термін концепт було включено до арсеналу мовознавчих понять для позначення певної семантичної універсали¹⁶.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики термін набуває поширення та теоретичного обґрунтування. Так, серед його дослідників відомі Ю. Степанов, Н. Арутюнова, Н. Рябцева, Б. Борухов, Р. Розіна, О. Кубрякова, С. Нікітіна, Т. Радзієвська, А. Вежбицька, В. Телія та інші. Можемо говорити про період адаптації терміна «концепт» у сучасному українському мовознавстві. Існують усі підстави для уведення його до активного словника термінології сучасної лінгвістики¹⁷.

В. Жайворонок визначає концепт як форму поняття та його ідею, втілену в словесних образах буття¹⁸.

¹⁴ Романкова Л. Концепт як інструмент дослідження у пошуково-дослідній розвідці // Філологічні науки. XIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 52.

¹⁵ Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми «число» [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Аргуткіна Олександра Анатоліївна; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2001. – С. 3.

¹⁶ Романкова Л. Концепт як інструмент дослідження у пошуково-дослідній розвідці // Філологічні науки. XIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 55.

¹⁷ Історія терміна «концепт» // Параметри окнцептуалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/parametrikonceptualizacie/1-istoria-termina-koncept>

¹⁸ Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та її мовного відображення / В. В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. – №32. – 2002. – С. 53.

О. Левченко розрізняє поняття «вербальний символ» і «символізований концепт». Символу, на думку дослідниці, властиві більш тонкі й опосередковані асоціативні зв'язки між словесними знаками й тими явищами та поняттями, які можна назвати символічними, а «символізований концепт» – це значимий концепт, що легко піддається символізуванню¹⁹.

У передмові до монографії «Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования» Ю. Степанов доводить відмінність лексем «концепт» та «поняття», вдаючись до етимології слів російської мови²⁰. У цій роботі Ю. Степанов зауважує, що, незважаючи на подібність лексичного значення, у мові наукового стилю ці слова досить чітко розмежовані, оскільки є термінами різних наук: поняття вживається головним чином у логіці та філософії, а концепт – термін математичної логіки, останнім часом закріпився в культурології²¹. Дослідник диференціює терміни, мотивуючи, що «у понятті, як воно вивчається в логіці та філософії, розрізняють об'єм – клас предметів, який підходить під дане поняття, і зміст – сукупність загальних і суттєвих ознак поняття, що відповідають цьому класу. У математичній логіці терміном «концепт» називають лише зміст поняття; таким чином термін концепт стає синонімічним терміну обсяг поняття. Інакше кажучи – значення слова це той предмет чи ті предмети, з якими це слово правильно, відповідно до норм певної мови застосовується, а концепт – це смисл слова. У науці про культуру термін «концепт» уживається, коли абстрагуються від культурного змісту, а говорять тільки про структуру, – взагалі так само, як у математичній логіці. Аналогічно розуміється зміст слова у сучасному мовознавстві».²²

¹⁹ Левченко О. П. Дослідження вербальних символів у лінгвокультурологічному аспекті. – [цит. 04 квітня 2008]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.

²⁰ Степанов Ю. С. Концепт [Текст] / Ю. С. Степанов // Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40.

²¹ Там само. – С. 40.

²² Там само. – С. 41-42.

Х. Щепанська інтерпретує концепт як найзагальнішу базову одиницю концептуальної картини світу, що «знаходить втілення в основній, найзагальнішій одиниці мовної картини світу – словесному образі»²³.

Похідним від концепту є також термін *підконцепт* як вужча форма його реалізації, один зі складових елементів концепту, що несе в собі один із відтінків його значення²⁴. Оскільки концепт є багатомірним утворенням, то він складається із низки інших концептів-складників – *мікроконцептів*, які співвідносяться як часткове й ціле та групуються за тематичними ознаками²⁵.

Поняття концепту є важливим для розуміння **мовної картини світу**.

На думку Х. Щепанської, узагальнено картину світу можна розглядати як сукупність знань про світ та дійсність, сформовану у свідомості та виражену в мові. Ширша дефініція цього терміна така: «Мовна картина світу – сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, відображене у значеннях мовних знаків – мовне членування світу, мовне впорядкування предметів і явищ, закладена у системних значеннях слів інформація про світ»²⁶. На основі обох дефініцій дослідниця робить висновок про те, що «національна мовна картина світу заломлюється крізь призму свідомості кожної окремої людини, яка індивідуально сприймає довкілля через різноманітні мовні засоби»²⁷.

Як зазначає О. Барабаш-Ревак, «мовна картина світу – це сукупність

²³ Щепанська Х. Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська // Лінгвістичні дослідження. – 2012. – Вип. 33. – С. 70. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2012_33_14

²⁴ Манько А. Біполярність національної свідомості в підконцептах «нація» та «ганьба нації» у творчості Івана Низового / А. Манько // Південний архів. Філологічні науки. – 2017. – Вип. 66. – С. 37.

²⁵ Ткаченко О. Мікроконцепт «розум» як частина концепту «виховання» у системі фразеологізмів української мови / О. Ткаченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – 2012. – Вип. 4. – С. 181.

²⁶ Потебня О. Естетика і поетика слова: збірник / Упоряд., вступ. ст., приміт. І. В. Іванько, А. І. Колодної; Пер. А. Колодної. – К.: Мистецтво, 1985. – С. 54.

²⁷ Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Т. Бавус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 242-243. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_27

збережених у мовній формі знань про світ, де знакове відображення знаходить система соціальних відносин, оцінок. Усі особливості життя народу вплетені в структуру мови, а неістотні речі не мають перцептивного (а отже лінгвістичного) буття». Елементами мовної картини світу є образи об'єктів (узагальнених фрагментів, виокремлених із реальності), які містять інформацію про типові риси об'єктів, спосіб функціонування і оцінку²⁸.

Є. Бартмінський, подаючи визначення цього терміна, підкреслює, що мовна картина світу – це «закріплена у мові інтерпретація дійсності, яку можна виділити у вигляді набору суджень про світ. Вони можуть бути або виражені в самій мові (у її граматичних формах, лексиці, клішованих текстах, наприклад, прислів'ях), або імпліковані формами і текстами мови²⁹.

Важливим аспектом вивчення національно-мовної картини світу є її дослідження крізь призму етнолінгвістики. В. Жайворонок звертав особливу увагу на тісний зв'язок національно-мовної картини світу з національним менталітетом. Він підкреслював, що «поетична природа слова криється в етномовній пам'яті, а коріння його метафоризації – в глибинах національної свідомості. Все це виступає передумовою витворення як шедеврів поетичного фольклору, так і великих зразків авторської національної мовотворчості»³⁰. Мовний образ як компонент картини світу не просто передає реалії світу, але й може набувати метафоричного, символічного значення, особливо якщо це стосується його функціонування у національно-мовній та індивідуально-авторській картинах світу³¹.

Л. Лисиченко, розглядаючи мову як картину світу, акцентує увагу на її аксіологічній функції, що реалізується через вираження мовою духовності,

²⁸Барабаш-Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Барабаш-Ревак Ольга Василівна. – Львів, 2009. – С. 11.

²⁹Сидяченко Н. Г. Концепція мовної картини світу Єжи Бартмінського / Сидяченко Н. Г. // Studialinguistica. – 2011. – Вип. 5. – С. 255.

³⁰Жайворонок В. В. Символіка імені в контексті етнокультури / В. В. Жайворонок // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського Національного лінгвістичного університету. LINGUAPAX – VIII: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2001. – Вип. 5. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – С. 109.

³¹Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Т. Бавус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 243. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_27

«пізнання духовного світу людини, тих надбань, які безпосередньо не сприймаються органами чуття, знання про які виникають у результаті складних психо- і логіко-ментальних процесів, у яких мова виступає знаряддям об'єктивації духовного світу»³².

Слід зазначити, що картина світу як сукупність уявлень про довкілля розкривається через мовну структуру, зокрема лексико-семантичну систему мовних одиниць. Саме вербалізований досвід (знання, культура, нагромаджені етнолінгвокультурною спільнотою) створює своєрідну формулу сприймання світу, якою й користується митець, розвиваючи її й наповнюючи новою культурологічною сутністю.

Коли ми досліджуємо художній текст, що є елементом культури народу, то маємо справу не лише з національно-мовною картиною світу. Треба розглядати це питання ширше: у будь-якому тексті художньої літератури національна картина проектується у творі крізь призму автора, тобто стає частиною його індивідуальної картини світу.

За словами Т. Бавус, індивідуальну авторську картину світу треба розглядати у зв'язку з художньою, яка є вторинною, що виникає у свідомості читача при сприйманні ним художнього твору. Картина світу у художньому тексті створюється мовними засобами, при цьому вона відображає індивідуальну картину світу у свідомості письменника. У ній можуть відобразитись особливості національної картини світу – наприклад, національні символи, національно-специфічні концепти. Завдяки художній картині світу відбувається збагачення мовної картини кожного індивіда, адже він може оперувати новими образами чи символами, тими, які автор увів у свій твір³³. Дослідниця робить висновок про те, що «мовний образ, який виступає вираженням елементів дійсності, є невід'ємним компонентом національно-мовної та індивідуально-авторської картин світу. Вербалізація світу відбиває особливості індивідуального та колективного мовного моделювання дійсності.

³²Лисиченко Л. А. Ці невичерпні глибини мови: монографія / Л. Лисиченко. – Х., 2011. – С. 126-127.

³³Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Т. Бавус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 243. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_27

Це дає змогу прослідкувати динаміку особистісного формування мовного образу та його входження в систему мовно-естетичних знаків української культури. Коли ми досліджуємо мовні образи в художньому тексті, то розглядаємо їх не лише як фрагменти індивідуально-авторської картини світу письменника, а й ширше – у контексті національно-мовної картини світу загалом»³⁴.

На думку Х. Щепанської, мовна картина світу формується з окремих **мовних образів**, під якими розуміємо «вербальні відповідники ментальних образів певних предметів, абстракцій чи явищ, що формуються на основі національних концептуально-структурних канонів і лексико-семантичних особливостей відповідної мовної системи»³⁵. Дослідниця вбачає у категорії мовного образу складну ментально-мовну одиницю, що ієрархічно очолює лінгвістичну тріаду «чуттєвий образ», «ментальний образ» та «словесний образ», тобто є третім і найвищим рівнем образності, що охоплює два попередні³⁶.

Ще О. Потебня зазначав, що в художньому творі «є ті самі стихії, що й у слові: зміст (або ідея), який відповідає чуттєвому образу чи розвиненому з нього поняттю; внутрішня форма, образ, який указує на цей зміст, що відповідає уявленню (яке теж має значення тільки як символ, натяк на певну сукупність чуттєвих сприйнятів, або на поняття) і, нарешті, зовнішня форма, в якій об'єктивується художній образ». Вчений досліджував символ у тісному зв'язку з образом. І символ, і образ він розглядає як такі, що частково

³⁴ Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Т. Бавус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 245. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_27

³⁵ Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська // Лінгвістичні дослідження. – 2012. – Вип. 33. – С. 66-67. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2012_33_14

³⁶ Щепанська Х. Лінгвістична інтерпретація поняття «образ»: тріада «чуттєвий образ» – «ментальний образ» – «мовний образ» / Х. Щепанська // Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26-28 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 696-697.

відображають дійсність³⁷, і в цьому аспекті символ і образ можна визначати як два рівнозначні засоби відображення дійсності. Однак у праці «Мысль и язык» мовознавець визначає образ як структурний елемент символу, його внутрішню смислову форму поряд із зовнішньою смисловою формою – словом, що і собі класифікує образ як структурну складову символу³⁸. Отже, виникає внутрішня суперечливість при інтерпретації цих понять, яка знімається лише тоді, коли ми розглядаємо поняття «образ» на різних рівнях його лінгвістичного представлення: коли О. Потебня говорить про образ як рівнозначний символу засіб відображення дійсності, то тут, очевидно, маємо справу з мовним образом як вербальним репрезентантом відповідного ментального образу, а коли мовознавець визначає образ як складову символу, то йдеться про чуттєвий образ, який у структурі символу виділяють більшість дослідників.

О. Єлісеєва вважає, що саме з образу починається процес пізнання, а засобом його називання виступає мовний знак³⁹. Саме тому слід розрізняти чуттєвий образ і мовний образ, оскільки саме останній є комплексним відображенням елемента дійсності засобами мови.

Н. Таценко розглядає поняття «образ» у його співвідношенні з поняттям «концепту» і наголошує на тому, що «образ – це прямий «відбиток» дійсності, який ми одержуємо в результаті чуттєвого сприйняття, а концепт – це узагальнений, абстрагований відбиток, опосередкований розумовою діяльністю», а також на тому, що «образ – це неподільне відображення цілісного, а концепт – це розчленоване відображення спеціального як частини загального, відображення характеристик сутності предмета»⁴⁰. У цьому випадку концепту протиставляється ментальний образ, адже саме його можна поставити на один рівень із концептом, оскільки чуттєвий образ входить у структуру концепту, є одиницею нижчого рівня, а мовний образ – це вже вербалізований

³⁷Шумка М. Л. Символізм у філософській культурі України: дис. канд. філос. наук: 09.00.05 / Шумка Михайлина Леонідівна // Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2001. – С. 52-53.

³⁸Потебня А. А. Мысль и язык. Собрание трудов / А. А. Потебня. – М.: Лабиринт, 1999. – С. 220-227.

³⁹Елісеєва О. В. Замещающая функция символа как критерий выделения символического наполнения концептов / О. Елісеєва. – М., 2006. – С. 101.

⁴⁰Таценко Н. В. «КОНЦЕПТ» як ключове поняття когнітивної лінгвістики / Н. В. Таценко // Вісник СумДУ. Серія «Філологія», 2008. – №1. – С. 107.

концепт.

Ю. Караулов розглядає поняття образу у співвіднесенні з поняттям мовної особистості, яке автор визначає як «багатошаровий, багатокомпонентний, структурно впорядкований набір мовних здібностей, умінь, готовності створювати і сприймати мовленнєву інформацію»⁴¹.

Б. Гаспаров, даючи визначення мовному образу, акцентує увагу на проблемі співвідношення мови і мислення, яка позначилась на цьому понятті, отже, дослідник порушує питання подвійної природи мовного образу, який включає в себе ментальний образ (змістово-концептуальна складова) і власне мовні засоби вербалізації цього ментального образу (формальна складова). Б. Гаспаров зазначає, що мовний образ «займає проміжне положення між мовним повідомленням, яке створюють різні частини мовної форми, з одного боку, і думкою, що втілюється у це повідомлення, – з іншого»⁴². Отже, апелюючи до поняття «мовний образ», дослідник намагається розширити однобічне трактування цього терміна лише як засобу експлікації знань про світ.

Т. Скорбач під словесним образом розуміє вербальні засоби вираження відповідного чуттєвого образу, що сформувався у свідомості людини⁴³. У цьому випадку знову маємо справу з трактуванням мовного образу спрощено, лише як сукупності мовних засобів, за допомогою яких предметно-чуттєві образи втілюються в мовні знаки. Тут навіть пропускається проміжний між чуттєво-предметним і словесно-знаковим рівнями образності – ментальна образність.

С. Оленьов трактує мовний образ як психосеміотичну категорію і визначає його як вид психічного образу, що є цілісним, переважно інтуїтивним, суб'єктивним і динамічним феноменом, «продуктом творчої діяльності людини і прообразом для неї»⁴⁴. Це визначення мовного образу на думку

⁴¹Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Караулов. – М., 1982. – С. 71.

⁴²Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. Гаспаров. – М.: Новое литературное обозрение, 1996. – С. 289.

⁴³Скорбач Т. В. Мовний образ простору в поезіях М. Семенка і В. Поліщука: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.01 / Т. В. Скорбач; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1999. – С. 7.

⁴⁴ Оленёв С. В. Языковой образ как психосеміотическая категория / С. В. Оленёв // III Международные Бодуэновские чтения: И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного

Х. Щепанської, ставить його в один ряд із поняттями ментального образу та концепту, адже дослідник акцентує увагу саме на внутрішній частині мовного образу, в основі якої лежить ментальний образ, а не на зовнішній – мовних знаках.

Отже, окреслюються в основному дві лінії інтерпретації поняття мовного образу мовознавцями: як психічно-мовне утворення, що охоплює ментальний образ та словесно-знакове його втілення (Ю. Караулов, Б. Гаспаров, О. Єлісеєва, С. Оленьов та ін.), та як вербалізований елемент концепту (Ш. Кварацхелія, Т. Скорбач і інші).

У СУМі можна знайти таке визначення образу, що дозволяє розглядати його у співвіднесенні з іншими лінгвістичними категоріями, зокрема метафорою: «зображення якого-небудь явища через інше, конкретніше або яскравіше за допомогою мовного звороту, переносного вживання слова та інше»⁴⁵. Тут, очевидно, йдеться про мовно-художній образ. Так, Т. Вільчинська зазначає, що в художній мові існує тісний взаємозв'язок між поняттями «образ» та «концепт», тому доцільно, на її думку, говорити про концепт-образ як основну одиницю мовно-концептуальної картини світу, об'єктивованої в поетичних текстах⁴⁶. Отже, в основу мовно-художнього образу лягає концепт-образ, що співвідноситься з поняттям когнітивної метафори. Остання, за визначенням, яке подається у «Короткому словнику когнітивних термінів» О. Кубрякової, виступає однією із форм концептуалізації. У широкому сенсі цього слова метафора розглядається як бачення одного об'єкта через інший і в цьому значенні є одним із способів репрезентації знань у мовній формі⁴⁷. Тобто в цьому сенсі метафора співвідноситься з поняттям ментального образу або концепту, які також виступають способом репрезентації знань, однак далі у словниковій статті йдеться про те, що ця репрезентація знань відбувається у

языкознания (Казань 23–25 мая 2006 г.): труды и материалы: в 2 т. – Т. 2 / Казан. гос. ун-т; под. общ. ред. К. Р. Галиуллина, Г. А. Николаева. – Казань, 2006.

⁴⁵Словник української мови в 11 томах. – Т. 5 (Н-О). – К.: Наукова думка. – 1974. – С. 560.

⁴⁶Вільчинська Т. П. Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові XII-XX століття: автореф. дис. ... док. філолог. наук / Т. Вільчинська. – К., 2009. – С. 10.

⁴⁷Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей ред. Е. С. Кубряковой. – М.: Изд-во филологического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – С. 52.

мовній формі. Це суттєве уточнення дозволяє розглядати метафору у взаємозв'язку з категорією мовного образу, що і собі представляє у вербальній формі знання про світ. Отже, на образному рівні лінгвістичного представлення когнітивна метафора входить у поняття словесного образу, що формує ментальний образ.

1.2. Історія дослідження мовного образу в художньому тексті

Шляхи розв'язання проблеми художньої мовотворчості та процедур аналізу літературно-художнього твору в різні періоди були різними. У вітчизняній філології це питання пов'язане з іменем О. Потебні, який відніс його до лінгвістичних. Він розвинув думку В. фон Гумбольдта про творчий характер мови (пор. гумбольдтіанську тезу про мову як об'єднану духовну енергію народу), на основі якої сформулював положення про її евристичну функцію: «Мова є засобом передачі не готової думки, а створення її»⁴⁸, висунув концепцію про «найближче» та «найдалше» значення слова, визначив основні аспекти проблеми внутрішньої форми слова та тексту.

За словами О. Черевченка, «слово, з одного боку, будучи співвіднесеним з іншими одиницями тексту, стає елементом комунікації, а з другого, – виразником специфічного образного змісту, властивого лише даному твору. Тим самим воно реалізує його естетично-художню функцію. Саме вмотивованість художнього слова, його цілеспрямованість у складі цілого тексту є однією з головних умов створення образного смислу»⁴⁹.

Художній текст (художня мова, мова художньої літератури, художній стиль) постає як «особливий модус мови», призначений для передачі особливого смислу, який несе мистецтво слова у саме життя. Тобто знаки мови у художньому тексті постають знаками мистецтва і мотивуються його законами, а не законами практичної мови. Художній твір створює той семантичний простір, у межах якого найповніше розкривається характер

⁴⁸Потебня А. А. Эстетика и поэтика. – М.: Искусство, 1976. – С. 247.

⁴⁹Черевченко О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри: монографія / О. М. Черевченко. – Умань: ВІЗАВІ, 2012. – С.10.

внутрішньої форми слова, її здатність синтезувати й структурувати художнє ціле, виступати засобом образотворення. Вона стає одним з ключових факторів у формуванні поетичності (символічності) – «центром образу»⁵⁰.

Дослідження мовного образу усе більше цікавить сучасних українських лінгвістів через активне посилення уваги до когнітивного аспекту дослідження мови, до з'ясування того, як мова інтерпретує світ, реалізуючи ментальні особливості нації та систему її цінностей.

На проблему вивчення функціонування мовного образу в художньому творі звертає увагу чимало дослідників, зокрема: О. Барабаш-Ревак, Х. Щепанська, Т. Бавус, О. Левчук, Н. Данилюк, Н. Івлюшкіна, Н. Дяченко, О. Дуденко, І. Волкова, А. Власенко, О. Слюніна, М. Шленьова, О. Колесник, Н. Іовхімчук, Т. Скорбач та інші.

О. Барабаш-Ревак присвячує темі мовного образу дисертацію під назвою «Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах», де інтерпретує способи формування мовного образу парубка⁵¹.

Х. Щепанська розглядає основні аспекти вербальної репрезентації чуттєвого підґрунтя мовного образу серця в українській поезії ХІХ століття; з'ясовує концептуально-семантичну організацію мікрополя «відчуття» у структурі аналізованого образу; виявляє предметно-чуттєві стимули утворення окремих мікрообразів; визначає ядерні та периферійні відчуття у структурі образу серця на передконцептуальному рівні⁵².

Т. Бавус досліджує особливості семантики мовного образу сонця в художній мові І. Франка; акцентує увагу на семантичних характеристиках

⁵⁰Там само. – С. 20.

⁵¹ Барабаш-Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Барабаш-Ревак Ольга Василівна. – Львів, 2009. – 20 с.

⁵²Щепанська Х. Мовний образ серця в баладах Т. Шевченка / Х. Щепанська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 156-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2012_57_19

сонця в пейзажах аналізованого твору і розглядає атрибутивну характеристику мовного образу сонця в художньому тексті⁵³.

О. Левчук вивчає лексико-синтаксичне вираження атрибутивних характеристик образу коня в українському пісенному фольклорі⁵⁴.

Н. Данилюк розглядає мовні засоби творення образу матері в народних піснях і в поезії Т Шевченка; звертає увагу на особливості його вербалізації в текстах усної словесності; виділяє великий ряд синонімічних одиниць, якими представлено ключове поняття в Шевченкових творах; вказує на розширення семантичної структури образних висловів, асоціативно пов'язаних з українською дійсністю та фольклорними традиціями⁵⁵.

Н. Івлюшкіна описує мовні засоби вираження найважливіших характеристик образу дівчини в українських, російських та британських народнопісенних текстах; виявляє спільні й відмінні уявлення етносів про ідеальні риси зовнішності дівчини; аналізує порівняння досліджуваного образу з явищами природи, зокрема назвами квітів, дерев, небесних світил⁵⁶.

В. Вихор аналізує засоби вербалізації жіночих персонажів, розглядає їх як частину загального мовного образу в поезії М. Вороного, розглядає основні типологічні особливості фемінних образів у зв'язку з лексичними засобами їхньої експлікації, а також визначає кореляційні відношення між відображенням портретних характеристик у світосприйнятті носія відповідної ментальності. Окремо аналізує мовне вираження лексичного та семантичного

⁵³ Бавус Т. В. Семантика мовного образу сонця в художньому тексті (на матеріалі повісті І. Франка «Захар Беркут») / Т. В. Бавус // Лінгвістичні дослідження. – 2016. – Вип. 43. – С. 137-143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_43_20

⁵⁴ Левчук О. Мовний образ коня та його атрибутивні характеристики в українському пісенному фольклорі / О. Левчук // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 136-146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2012_57_17

⁵⁵ Данилюк Н. Мовний образ матері в народних піснях і в поезії Тараса Шевченка / Н. Данилюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – 2014. – №12. – С. 14-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2014_12_5

⁵⁶ Івлюшкіна Н. Мовний образ дівчини в текстах українських, російських та британських народних пісень / Н. Івлюшкіна // Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / [редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – №1 (3). – С. 62-71 – Режим доступу: https://typologia.at.ua/index/movnij_obraz_divchini_v_tekstakh_ukrajinskikh_rosijskikh_ta_britanskikh_narodnikh_p_isen/0-105

наповнення фізичної, психологічної, статусної характеристики жінок, а також значення вербалізації мовлення для типологізації образів⁵⁷.

Н. Дяченко вивчає мовні засоби створення образу жінки в поезії М. В. Никончука⁵⁸, а О. Дуденко аналізує вербальні засоби вираження концепту «жінка» в повісті «Дівчатка» О. Забужко: ад'єктивні епітети, порівняння, метафори та оцінні субстантиви⁵⁹. І. Волкова та А. Власенко також досліджують мовні засоби створення жіночих образів в оповіданні «Квартира» А. Дімарова⁶⁰.

О. Слюніна розглядає особливості вербалізації образу людини в циклі оповідань Б. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели» та визначає характерні лінгвістичні прийоми, якими послуговується автор для змалювання персонажів⁶¹.

У статті «Мовний образ міста в поезії Василя Голобородька» М. Шленьова аналізує топонімічні засоби вираження мовного простору в поезії В. Голобородька; досліджує систему просторової організації лірики автора на прикладі топонімічних засобів вираження реалістичного, ідилічного простору і різних явищ, що його визначають; розглядає питання про традиції та новаторство, динаміку розвитку мовного образу світу поета⁶².

⁵⁷ Вихор В. Г. Вербалізація жіночих портретів у збірці «В сьайві мрій» Миколи Вороного / В. Г. Вихор // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – Вип. 64. – С. 39-44. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23929>

⁵⁸ Дяченко Н. Мовні засоби створення образу жінки в поезії М. В. Никончука / Н. Дяченко // Волинь - Житомирщина. – 2013. – №24. – С. 243-249. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2013_24_28

⁵⁹ Дуденко О. Вербалізація концепту «жінка» в повісті «Дівчатка» О. Забужко / О. Дуденко, Ю. Жирохова // Філологічний часопис. – 2018. – Вип. 1. – С. 31-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filoljour_2018_1_7

⁶⁰ Волкова І., Власенко А. Мовні засоби створення жіночих образів в оповіданні «Квартира» А. Дімарова // Наукові записки кафедри педагогіки. – Вип. 32. – Харків, 2013. – С. 44-50.

⁶¹ Слюніна О. Мовні засоби створення образу людини в циклі оповідань Б. Д. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели» / О. Слюніна // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 9. – С. 181-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_9_49

⁶² Шленьова М. Г. Мовний образ дороги в поезії В. Голобородька // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Вип. 39. – Харків, 2013. – С. 218-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_39_68

О. Колесник розглядає лінгвокультурні та лінгвoseміотичні особливості засобів вербалізації стихії повітря⁶³, а Н. Іовхімчук робить спробу виокремити номінації простору та мовні засоби їх вираження у мові поезії Лесі Українки⁶⁴.

Отже, поняття концепту, мовної картини світу та мовного образу є важливою ланкою у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Вивчення мовної картини світу дає змогу простежити тісний зв'язок між мовними та позамовними чинниками, які беруть участь у формуванні мовної системи загалом та конкретного мовленнєвого акту зокрема. Будь-який мовний образ як фрагмент картини світу разом із номінацією може відбивати національно марковане сприйняття світу.

⁶³ Колесник О. С. Мовний образ стихії повітря / О. С. Колесник // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. – Сер.: Філологія. Мовознавство. 2013. – Т. 216, Вип. 204. – С. 44-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2013_216_204_11

⁶⁴ Іовхімчук Н. В. Мовні засоби вираження простору в поезії Лесі Українки / Н. В. Іовхімчук // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 1. – С. 321-327. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_1_60

РОЗДІЛ 2. АТРИБУТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВНОГО ОБРАЗУ ЖІНКИ

2.1. Власне номінація жінки

Портретування жіночих образів як «зображення лінгвопоестетичними засобами зовнішнього в людині й того внутрішнього, що проявляється зовні й стає видимим, потребує розмежування всередині самого портрета на фізичний, психологічний та соціальний⁶⁵.

У способі номінації жінки в поезії Д. Павличка було виділено такі «концептуальні вузли»⁶⁶:

- жінка як така;
- родинні стосунки;
- соціальний статус.

До концептуального вузла, що презентує гендерно марковану назву жінки як такої належать стилістично нейтральні лексеми:

- *дівчина* (26, 37, 38, 41, 57, 111, 118)⁶⁷;
- *жінка* (61, 120);
- *мати* (21, 26, 38, 87, 90, 139).

Номінацію жінки представляють також стилістично забарвлені лексичні одиниці:

- *дівчинка* (71, 75, 44, 101, 113);
- *дівча* (117, 120, 122, 136, 142);
- *дівчатко* (56, 113);
- *кохана* (13, 47, 49, 59);
- *сестричка* (143);
- *бабуся* (22, 119, 145);
- *товаришка* (71);
- *панна* (38);

⁶⁵ Писаренко К. В. Типологія мовних портретів персонажів у художніх текстах триптиху «Хресна проща» Р. Іваничука: змістовий аспект / К. В. Писаренко // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць. – Харків, 2015. – Вип. 42. – С. 152.

⁶⁶ Ткачик О. В. Гендерна презентативність в номінації персонажів британських народних казок // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. – №27. – 2006. – С. 209.

⁶⁷ Тут і далі вказуємо сторінку за виданням: Павличко Д. Золоте яблуко: Поезії. – К.: Основи, 1998.

- богиня (22, 117, 122, 136, 142);
- володарка (142);
- артистка (131).

Д. Павличко використовує у своїй поезії концепт-максимум *жінка*. У СУМ-11 лексема *жінка* має таке значення:

- «1. Особа жіночої статі; протилежне чоловік.
2. Доросла, на відміну від маленької дівчинки.
3. Заміжня особа стосовно до свого чоловіка⁶⁸:

«Як Прометей, прикута до скали,

Біліла *жінка* в кублицях імлі» [61];

«Я підлетів до *жінки* навпритул

Вона була обдерта до наги,

На ній висіли тільки ланцюги» [61];

«І в пахощів твоїх ласкавих залпах

Спізнав – ти *жінка* вже, а не дівча» [120].

За словами А. Лучик і В.-О. Соловйової, «однією із невід'ємних складових концепту «жінка» в українській мові є віково-детермінована номінація *дівчина*, що вживається на позначення особи жіночої статі, що ще не набула певного віку або ще не вийшла заміж. Існування декількох варіантів номінації у даному випадку зумовлене уявленнями україномовного соціуму про відмінність гендерно-рольових очікувань і поведінкових практик осіб жіночої статі у дошлюбний період»⁶⁹. Саме цей іменник часто використовує Д. Павличко у своїй поезії:

«Сонце осіннього рана

Дівчина привела» [26];

⁶⁸ Словник української мови в 11 томах. – Т. 2 (Г-Ж). – К.: Наукова думка. – 1971. – С. 536.

⁶⁹ Лучик А. А., Соловйова, В.-О. В. Репрезентація концепту «жінка» в українській та турецькій мовах // Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики. – 2010. – С. 123.

«Будем справляти гостину –
Дівчина, сонце і я» [26];
«*Дівчино, дівчино*, де твої крильця?» [37];
«Радуйся, *дівчино*, разом зі мною» [38];
«Радуйся, *дівчино*, болем кохання» [38];
«*Дівчино* моя мила,
Ти блискавкою брови
Сонце мені затьмила» [57];
«Спадала вниз оголена вода
Просяяна, весела, молода,
Як *дівчина*, що вибігла з ріки» [111].

Для семантично нейтральної номінації *дівчина* (що, як правило, позначає незаміжню особу жіночої статі у віці від 12 років⁷⁰). Д. Павличко використовує суфікси –инк– й –атк– задля надання їй емоційного забарвлення:

«Я цілий світ любив у *дівчинці* моїй» [44];
«Махала *дівчинка* рукою
І плакала. Нащо мені
Її сльози й несупокою –
Я ж з іншою прощався там,
Я проводжав *дівча* веселе» [71];
«Бачу твій образ, моя *дівчинко*,
моя перша любове» [75];
«...але ти, моя *дівчинко*,
моя перша любове, житимеш у моїх словах вічно» [75];
«Якби могла прийти до мене цієї миті
Та *дівчинка* моя, що в сяєві блакиті...» [101];
«Тієї *дівчинки* на світі
Немає вже...» [113];

⁷⁰ Рябуха К. О. Образ жінки у англійському романі: гендерний, концептуальний і перекладознавчий аналіз: магістерська дис.: 035 Філологія / Рябуха Ксенія Олександрівна. – К., 2018. – С. 125.

«*Дівчатко* миле, ще дитя,
Стоїть і дивиться на мене
Із досвітку мого життя» [113].

Іменник *кохана* репрезентує жінку як рідну людину та утворює ядро поля позитивної оцінки:

«Благослови, моя *кохана*,
У скронях схований вогонь» [13];
«Та ще в мені багато слів
Ти віднайдеши *кохана*» [47];
«Тоді прийди, *кохана*, кроком тіні...» [49];
«Я відновлюсь, я оживу, *кохана*...» [59];
«Моя *кохана*, завтра я воскресну,
Ти ж нині невоскреслого кохай» [106].

Номінація *товаришка* позначає дружні зв'язки:

«Чого це я забув давно
Свою *товаришку* погожу,
А те заплакане вікно
Забути я ніяк не можу?!» [71]

У поезії Д. Павличка наявний концептуальний вузол позначення жінки через її родинні зв'язки, який утворений гендерно маркованими номінаціями.

Одним із основних компонентів жіночого концептуального вузла у поезії Д. Павличка є іменники *мати* та *бабуся*, тобто такі, де на перший план виступає зв'язок жінки з її дітьми. Ліричний герой сповнений ніжності до жінки-матері, адже вважає, що одним із найвищих дарів людині є можливість народжувати дитину та виховувати її:

«І риси *матері* ясні
Побачу я крізь пальців плин» [21];
«Що дитина, отець і *мати*

В одному єстві живуть» [26];

«Голосом *матері* в серці твоєму –

Кільчику ясному в тьмі чорнозему» [38];

«Мене вкриває снігом моя *Мати*;

І береже вона мене для тебе,

Бо відає: ти, як весна, прийдеш» [139].

Іменники *мати*, *мама*, *матір* не мають експресивно забарвленого відтінку й алегоричного значення.

Найпоширенішою є позитивна характеристика *бабуся*, що означає поважливе, тепле ставлення до рідної людини:

«Я бачив тебе сьогодні

Між *бабусями* сивоокими» [22];

«В тобі одній люблю я безліч

Жінок, дівчаток і *бабусь...*» [145];

«Сам Зевс колись подобу взяв бичачу,

Коли твою *бабусю* він любив» [119].

Серед концептуального вузла «родинні зв'язки» була виокремлена номінація *сестричка*:

«Коли мені дивилась в очі

Твоя *сестричка* лісова» [143].

Для Д. Павличка жінка є неземним творінням, він часто уподібнює її до чогось неземного та часто наділяє рисами богині та володарки:

«Візьми собі,

моя *богине*,

І передай за даль століть

Душі моєї всі клітини,

А плоті –лиш єдину кліть» [22];

«Такою, як була, а ти ж була *богиня*,

Володарка моя в прозорім негліже» [142].

Д. Павличко використовує слова, що служать для номінації соціальних ролей жінки на позначення професії, наприклад:

«Присягаю, що *артистки*

В світі кращої нема» [131].

2.2. Зовнішній вигляд і фізичні ознаки

Як стверджує Т. Сукаленко, «концепт ЖІНКА є культурним концептом, у якому виокремлюють образ, поняття, оцінку, що й дає право вважати метафору одним із засобів образного втілення культурного концепту»⁷¹.

Поезія Д. Павличка демонструє складні жіночі характери, сімейні клопоти, проблеми шлюбного життя, взаємини з чоловіками, роль матері у родині, які трактуються на рівні соціальних проблем.

Концепт ЖІНКА в поетичному дискурсі розкривається через численні описи психічних та емоційних станів жінок, шляхом описів їхньої комунікації із зовнішнім світом та із сокровенним, захованим всередині кожної з них, навіть таким, що потрактовується як АНТИ-жіноче. Окрім того, зміст концепту реалізують мовні засоби на позначення зовнішніх характеристик жінки, що функціонують також із метою відображення її внутрішнього портрета, оскільки зовнішність є проявом психологічних характеристик людини⁷².

Зовнішні характеристики жінки розкриваються у збірках Д. Павличка не розлогими описами зовнішності, а доволі тонко, делікатно, інколи лише окремими штрихами, за допомогою порівнянь.

Метафора як засіб концептуалізації жінки існує в системі парадигм, виявляється в системі структурно-семантичних моделей, співвіднесених із гендерними стереотипами та мікроконцептами. Сміслова та емоційно-оцінна місткість приписуваних жінці ознак характеристик акумульована у вторинних номінаціях, що засвідчують когнітивні схеми метафоричного переосмислення на основі архетипних символів жіночності (вода, сонце, вогонь), національних

⁷¹ Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту ЖІНКА в українській мові / Т. Сукаленко // *Українська мова*. – 2010. – №3. – С. 83.

⁷² Заболотна О. Лінгвопоетичне втілення концепту ЖІНКА у поезії Сільвії Плат / Ольга Заболотна // *Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць*. – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2017. – С. 92.

фольклорних символів (номінації тварин, птахів, рослин), метафоричних універсальї на позначення жінки (взуття, їжа). Узуальні та okazіональні метафори на позначення жінки наявні в різнотипних стратах української мови⁷³.

Аналізуючи характеристики, що виявляють семантику лексем з компонентом «краса», Ю. Андрущенко встановлює, що мотиви позитивної оцінки жіночої зовнішності в різних соціумах виявляються по-різному⁷⁴. Так, для оцінки привабливості жінки Д. Павличко використовує лексему *краса* разом із порівнянням:

«Твоя *краса, як усміх сатани,*
Що богові показує в пустелі
Майбутнього картини невеселі,
Печальний дим над струпами війни» [96].

Цим порівнянням автор показує, що зовнішність жінки, в яку закоханий його ліричний герой має у собі щось містичне, неземне, яке не підпорядковується розумінню простих людей; він гіперболізує її красу. Кохана жінка для Д. Павличка може бути «дияволом», тому й почуття до неї не може бути безпечним. Через ці рядки можемо простежити щось кризове та катастрофічне в коханні до неї:

«Ні, не знімай, бо в серці ворухнеться
Краси твоєї молоде жало;
Ту кригу я приклав, як ніж, до серця,
Аби не так боліло і пекло» [16].

Д. Павличко зображає красу жінки також за допомогою прикметника *золота*:

«Коли дивлюсь на небеса,
Я те вікно щоночі бачу,
І сходить *золота краса*
В мою фантазію чортячу» [108].

⁷³ Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту ЖІНКА в українській мові / Т. Сукаленко // *Українська мова*. – 2010. – №3. – С. 83.

⁷⁴ Андрущенко Ю. І. Концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук / Ю. І. Андрущенко // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія*. – 2014. – №1107, вип. 70. – С. 56.

Красу жінки автор підкреслює, використовуючи лексему *врода*, яку підсилює метафорою:

«Благодать зійшла на темні води,

Втихомиривсь і затихнув я.

Безпощадний блиск твоєї вроди

Лагідно в душі моїй сія» [29].

Для увиразнення, найбільш точної передачі думки, надання висловлюванню емоційності та образності поет часто використовує прикметники, наприклад *гарна, прекрасна*:

«Ти дуже *гарна*, але я з тобою

В ліс не піду, де пахне тінь хмільна,

Де чорт під папороттю голубою

На нас чекає з чаркою вина» [109];

«Прекрасна ти! Я за тобою гину,

Та не терплю твоїх лякливих втеч» [119].

Мовознавці (О. Бодальов, Т. Валюкевич, Т. Гамалей, О. Коротун, Т. Ліщук, М. Левіщенко, В. Маслова, Ю. Підковирін, С. Попов, Г. Старікова та ін.) запевняють, що до характеристик зовнішності людини належать не лише її фізичні характеристики, а й динамічні (міміка, жести, манери, постава, хода), специфіка одягу, взуття, аксесуари – усе, що в комплексі творить цілісний образ людини⁷⁵. Як стверджує Т. Валюкевич, концепт «зовнішність людини» є ментальною одиницею, сукупністю уявлень про зовнішній образ людини, що містить анатомічні, функціональні та соціальні ознаки, які мають інформаційне значення в процесі сприйняття та інтерпретації людини»⁷⁶.

⁷⁵ Дуденко О. В. Зовнішність жінки з погляду письменника: М. Стельмах про Українку I пол. XX ст. // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики (Міжнародна Інтернет-конференція) – Умань, 2017.

⁷⁶ Валюкевич Т. В. Концепт ЗОВНІШНІСТЬ ЛЮДИНИ в англійській мовній картині світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук; 10.02.04 – германські мови. Х., 2015. – С. 6.

Для опису зовнішності жінки Д. Павличко використовує лексеми-іменники, які залежно від свого значення об'єднані в такі семантичні групи⁷⁷:

- 1) «голова»;
- 2) «тіло»;
- 3) «кінцівки»;
- 4) «одяг».

Кожен складник групи репрезентований низкою лексем (вербалізаторів), серед яких, окрім номенів, постають їх синоніми, дистрибутиви (прикметники, дієприкметники, що мають оцінне значення і вказують на колір, розмір, форму тощо), деривати та ін.

До групи «**голова**» належать іменники:

- *обличчя*;
- *волосся*;
- *коса*;
- *кучері*;
- *чоло* («ясне», «біле», «безхмарне»);
- *очі* («сумні», «карі»);
- *губи*;
- *зуби* («як сніжинки білі»);
- *погляд*.

«Найдовша з усіх доріг –
Дорога твого приходу.
Найбільша з усіх таємниць –
Таємниця твого *обличчя*» [20];
«Це ти даєш мені життя,
Це ти від ста смертей ослона!
Цілюще *губ* твоїх пиття...» [19];
«Твоє *чоло ясне*,

⁷⁷ Ліщук Т. Д. Вербалізація концепту «зовнішність людини» в художньому мовленні ХХ – початку ХХІ ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова (035 – філологія). Хмельницький, 2017. – С. 6.

Очей і рук нестрим –
Це той вогонь, котрим
Ти сповнила мене» [64];
«Пахнуть хлібом гаї,
Де кохалися ми до згуби,
Пахнуть хлібом твої
Груди, *очі*, долоні, *зуби*» [90];
«Ти така ж, як вони:
Біле чоло у веснянках,
Навколо якого світить
Ореол материнства» [22];
«Твоє *чоло* було *безхмарне*,
Як свічки лик при поклятьбі,
І вибігали з гаю сарни,
Аби вклонитися тобі» [123];
«В твоїх *сумних очах*,
За лона орхідею,
За ноги, що стають
За спиною моєю
Крильми – і в світ несуть» [110];
«І *зуби, як сніжинки, білі*,
І млосна на *устах* юга...» [112];
«Коли на кримському базарі
Тебе запродали в гарем,
Ти виплакала *очі карі*,
І в світ пішла з поводитирем» [126].

Окрім іменника *волосся*, Д. Павличко використовує його синонімічні відповідники *коса* та *кучері*, які підкреслює прикметниками, дієприкметниками,

порівняннями й метафорами (волосся «чорне», «...як отава»; коса «льняна...як нива осяйна», «сивіюча», «золоте крило коси»):

«Де запах твого *волосся*
Розквітнув, як синій без,
Там серце моє вознеслося
В сліпучі верхів'я небес» [12];
«Твоє *волосся* пахне, *як отава*
З-під скатерті різдвяного стола» [32];
«Я краплями діамантів
Освітлював темні звиви
І персні твого *волосся*,
Спливав між грудьми твоїми
Струмком, як ланцюг зі срібла» [68];
«Місяць, як повноголося
Твоєї душі золотої,
Сявав, а *чорне волосся*
Цвіло ароматами хвої» [70];
«Деся там у зорях мерехтить віола,
Льняна коса, як нива осяйна,
І кров моя бринить – палюча й гола, –
Немов небес віддалена струна» [98];
«Я тобі зимові дні сріблясті
Заплету в *сивіючу косу*;
Тільки зорі, викупані в щасті,
З моря я назад не принесу» [74];
«Заснути так під *золотим крилом*
Коси твоєї, щоб у сновидінні
Хрестатих танків не з'являлись тіні,
Що йшли крізь наші села напролом» [100];

«Розчісує тебе і *кучерями* грає,
І в приступі жаги спідницю задирає» [132].

Іменник *погляд* актуалізується за допомогою прикметника «ласкавий»:
«Зустрінь мене. Я повен пожадання
Блакитної, мов сон, далечини.
Моїх очей неголосне страждання
Ти *поглядом ласкавим* зупини» [73].

Група «*тіло*» представлена власне лексемою *тіло* («дівоче», «невтоленне»), а також іменниками:

- *груди* («...як земля»);
- *перса*;
- *соски*;
- *лоно* («наче ябко золоте»).

Тіло коханої стає святим для поета, а її жіночі чари панують над його думками. Ліричний герой ладен все віддати за щасливу мить поряд з коханою:

«Море вранці шелестіло,
Тліло, як осінній ліс.
Наче хліб, *дівоче тіло*
Мало присмак сонця й сліз» [56];
«В обіймах стискали ніжно,
Наповнювали поволі
Твоє *невтоленне тіло*,
Неначе водою землю,
Піснями з безодні світу» [66];
«Повітря нічне до рання
З неба текло й ряхтіло.
Радощами кохання
Світилося твоє *тіло*» [70];

«На мене сходить воля звідтіля,
Де є одна гора, а поруч – друга.
І твої *груди* тверднуть, *як земля*,
Яка, немов рятунку, прагне плуга» [107].

«Я крильми моливсь преклонно,
Богу дякував за те,
Що світило твоє *лоно*,
Наче ябко золоте» [105].

Лексема *груди* конкретизована за допомогою іменників *перса* та *соски* (перса «пишні»; соски «неначе вишні»):

«Ах, твої *пишні перса*,
Соски, неначе вишні,
І плавники, мов крила,
І порухи розкішні» [116].

Група лексем «кінцівки» репрезентована іменниками:

- *руки*;
- *ноги*;
- *литки*;
- *коліна*.

Ці лексеми супроводжуються прикметниками (рука «легенька»; ноги «аеродинамічні», «стрункі та голі»; литки «наче літаки»; коліна «ніжні»):

«Зніми мені *легенькою рукою*
Сніжинку із брови, а з серця – лід
Поважності, печалі, супокою,
Всього, що я надбав за стільки літ» [16];
«У дверях на летовищі стояла,
Перевіряла авіаквитки,
Аеродинамічні ноги мала,
Литки в польоті, *наче літаки*...

... Там кучеряві іскри б'ють з волосся
Якогось дивовижного єства,
І *ноги* ті ідуть навперекосся,
Де янгола вогненна голова
Так дивно поміж ними помістилась...» [118];
«Кажу я: «Не дурій, нікчемний грубіяне!»
А ти всміхаєшся, як сонце осіянне,
Так, ніби щастя в тім, щоб посеред дороги
Являти світові *стрункі* та *голі ноги*» [132];
«На Лесбосі ніколи не була ти,
Де ж ти взялась, до чорта, отака,
Із *ніжними колінами* теляти,
Яке навік злякалося бика?!» [119]

Група «одяг» містить іменники:

- *спідниця*;
- *сукня*;
- *сорочка*;
- *ліфчик*;
- *панчохи*.

Вони яскраво виражені за допомогою метафор і порівнянь (спідниця «...неначе тятива туга») «золото панчіх»; ліфчик «...як мотиль»):

«*Спідниця*, втята на півслові,
Неначе тятива туга,
І *ліфчика* дзвінки шовкові,
Де схована грудей жага» [112];
«Вони летіли під *спідничку* – вгору,
Поблискуючи *золотом панчіх*,
Вогнем торкались до мого зору,
І непощадно кликали на гріх» [118];

«Злітає *сукня і сорочка*,
Злітає *ліфчик, як мотиль...*
І сиплеться із колосочка
Зерно божественних зусиль» [122].

2.3. Внутрішні риси

Для розкриття внутрішніх рис жінки Д. Павличко послуговується такими лексико-семантичними слів, як:

- **«емоційно-психологічні характеристики»;**
- **«жінка-природа».**

Внутрішній світ жінки вербалізується переважно оцінними субстантивами (іменниками), прикметниками, а також метафорами, порівняннями.

Д. Павличко доповнює емоційно-психологічні характеристики жінки описом її психологічного стану.

До лексико-семантичної групи **«емоційно-психологічні характеристики»** належать прикметники, які корелюють із такими поняттями, як:

- вічність;
- беззахисність;
- невинність;
- відвертість;
- чесність;
- радощі;
- захопленість;
- спокусливість.

До лексем, які характеризують емоційно-психологічну сферу жінки, належать прикметники:

- *благословенна*;
- *дорога*;
- *суца*;
- *вічна*;
- *невмируца*;
- *неосяжна*;
- *відкрита*;
- *чиста*;
- *відверта*;
- *чесна*;
- *весела*;
- *ласкава*;
- *невсипуца*;
- *глибока*;
- *спрагненна*;
- *пестлива*;
- *знадлива*;
- *безборонна*.

Для Д. Павличка жінка уособлює щось неосяжне, вічне і невмируще:

*«Благословенна, дорога,
В моїй крові і в плоті суца,
Ти вічна, як моя жага,
Як голод мій, ти невмируца»* [19].;
*«...та ще важче було мені
знати
що ти неосяжна
відкрита для мене»* [82].

Образ жінки увібрав у себе лише позитивні риси, такі як беззахисність та невинність, які автор передає порівняннями, які беруть своє коріння з фольклорної творчості, наприклад:

«Море з моря ткалось гладко,
Шовком слалося до стіп.
А по ньому йшло дівчатко,
Голе й *чисте, наче хліб*» [56].

Хліб для українського народу був і залишається не лише категорією виміру добробуту. Він здавна був для українців мірилом духовності, людськості, внутрішньої культури, моральної чистоти, совісті. Хліб – це знак самого життя, його обожають, до нього звертаються, як до живої істоти, з ним поводяться бережно.

Тобто у цьому уривку Д. Павличко показує, що дівчина є невинною та чистою душею.

Жінка в поета попри усе залишається відвертою і чесною:

«Ти завжди була *відвертою й чесною*, але
перед очима народу
Правда твоя стала ще кращою» [76].

Внутрішній стан жінки, її почуття, найпотаємніші порухи душі та ніжність передають прикметники:

- *весела*;
- *ласкава*;
- *безборонна*;
- *глибока*;
- *пестлива*.

«Я ж з іншою прощався там,
Я проводжав дівча *веселе*;
Чого ж це над моїм життям
Чужа печаль полотна стеле?!» [71];

«Якби могла прийти до мене цеї миті
Та дівчинка моя, що в сяєві блакиті
Приходила колись, *весела, як струмок*,
І вся вливалася в ріку моїх думок» [101];
«Горнулися до тебе зела,
Дерева, квіти і хліба,
Ласкава ти була й *весела*,
Як в сонці річка голуба» [123].

Д. Павличко переважно змальовує образ жінки у своїх збірках лише позитивно.

У поезії виразно проступає еротичний ідеал жінки Павличка. Це жінка спокуслива, фатальна і водночас беззахисна:

«Не відпускай мене. Зоряна пуца
Може поглинути. Дай же уста!
Ти в поцілунках така *невсипуца*,
Як у роботі бджола золота» [42];
«Ти там була, *знадлива* й *безборонна*,
І голову свою з важких заков
Я увільнив і в серці поборов
Безумство беркута й злобу дракона» [86].

Еротичним захопленням коханою є поезія «Боже, яка ти в цілунку глибока...». Побудована за допомогою великої кількості порівнянь, вона передає глибину почуття до жінки:

«Боже, яка ти в цілунку *глибока*,
Наче безодня в тремтячій сльозі...
Із всевидючого Божого ока!
Боже, яка ти в торканні *спрагненна*,
Наче пустеля, що мріє в пісках
Про океану рухливі рамена!

Боже, яка ти в коханні *пестлива*,
Наче той вітер вівсяний, що спить
В полі, коли починаються жнива!» [137]

З позицій лінгвокультурної та соціокультурної реконструкції гендерного концепту ЖІНКА в українській мові, зокрема у поезії Д. Павличка, простежено, що цей концепт ґрунтується на метафоричних номінаціях.

За Т. Сукаленко, «система метафоричних номінацій на позначення внутрішнього стану жінки є одним зі засобів образно-вербальної репрезентації культурного концепту ЖІНКА»⁷⁸.

Лексико-семантична група «**жінка-природа**» представляє типізовані образні парадигми, що сформувались протягом тривалого періоду і охоплюють широкий смисловий діапазон образної репрезентації жінки⁷⁹ як елемента навколишнього світу. Уособлення жінки з природою дозволяє краще зрозуміти погляди Д. Павличка на внутрішній світ жінки. У системі номінацій цієї групи було виявлено такі поняття, виражені іменниками у поєднанні з прикметниками:

1) жінка-стихія (дощ, вода):

«Ти – *як дощ*. А я – мов явір.

Хочу листям тебе зловить.

Але в кроні, як сни в уяві,

Крапельни твої – лиш мить» [28];

«*Як вода*, ти блищиш і течеш

В руслах рік і слідах підків.

Я тебе малював би все ж,

Наче марево серед пісків» [46].

⁷⁸ Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту ЖІНКА в українській мові / Т. Сукаленко // Українська мова. - 2010. - №3. - С. 83.

⁷⁹ Там само. – С. 84.

Д. Павличко використовує порівняння жінки із дощем, а себе із явором, маючи на увазі, що саме дощ підживлює рослини, надає їм сили рости та не дає їх занепасти у посуху.

2) жінка – небесне тіло (сонце, зоря):

«...А ти всміхаєшся, **як сонце осіяння**» [132];

«Я – зернятко, а ти – **зоря осіння**,

Навіки в полі поєднались ми.

Виношу з глибини, з важкої тьми

Твоє сіяння в промені насіння» [94];

«А ти ішла наготна й боса,

Як зірка в небі на Різдво» [123].

3) жінка - земля:

Митець порівнює жінку зі землею, яка дає усім життя:

«Ти – **земля**, а я – твій сівач.

Плуг іде – під його тягарем

Ти возрадуйся і не плач» [18].

4) жінка – елемент флори і фауни (листя, стежка, море, роси та ін.):

«Ти пахнеш, **як листя весняне**...

...**Як** тепла **малинова стежка**...

...Ти пахнеш, **як племін живиці**,

Як біленький дзвінок медуниці...

...Ти пахнеш, **як виспане море**...

...**Як пилок** на пшеничній ниві...

...Ти пахнеш, **як роси** на житі...

Як співаюча **стружка ялова**...» [55].

У цьому уривку Д. Павличко використовує численну кількість порівнянь задля опису внутрішніх характеристик жіночого образу, однією із головних є ніжність та доброта.

Бачимо, що автор органічно вводить у номінацію концепту жінки елементи природи (дощ, воду, вітер, сонце, зорі, землю, листя, стежку, море,

пломеню живиці, дзвінок медуниці, пилок, роси, ялову стружку). Д. Павличко робить їх невіддільними одна від одної, він вважає, що вони мають спільний життєтворчий початок, і це дає право поетові проєктувати риси коханої на риси природи, а природу ототожнювати з коханою жінкою.

Окремо слід виділити такі поняття як:

1) жінка – предмет (куля, рапіра, меч):

«На грудях, на стрункому лоні

Одежу тихо розпина.

Неначе куля на долоні,

Лежить прекрасна і страшна» [43];

«Ти – **мов рапіра**, вбита в мою спину,

Мов загнаний мені між роги **меч**» [119].

Д. Павличко використав фразеологізм «як на долоні» (у значенні «відкритий, ясний, доступний, щирий») ⁸⁰, доповнивши його словом куля, задля підкреслення такої внутрішньої характеристики ліричної героїні, як «відкритість».

2) жінка – екзистенційне поняття (душа):

«Сокруши свою **душу тверду**

Пестотливою зливою втіх.

Я ж і сам, як зернина, впаду

Поміж скибами гонів твоїх» [18];

«Твоя **душа звіздаста і смаглява**,

Як ніч, що світер віхоли зняла.

Твоє волосся пахне, як отава

З-під скатерті різдвяного стола» [32].

Використовуючи іменник «душа» автор підкреслює її значення прикметниками «тверда», «звіздаста», «смаглява», що надає певної експресії.

⁸⁰ Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1993. Кн. 1. – 1993. – С. 260.

Кожна група понять фіксує певний інваріант образного бачення жінки та є системним утворенням, відкритим для поповнення новими словами-образами. Однією з основних внутрішніх рис жінки в поезії Д. Павличка є легкість та веселість, яку автор передає іменниками:

– *світло*;

– *радість*.

«Готовим знести найлютіші муки

За *світло*, що зринає з темноти...

Безсмертними ставали мої руки

На пагорбах сьйливої мети» [72];

«Стою, проводи тримаючи,

І, може, аж від Тараса

Біжить моє світло майське,

Моя неподільна *радість*» [91].

Автор використовує лексему *світло*, яка «вживається на позначення світла як символу істини, розуму, освіти або радості, щастя»⁸¹.

Д. Павличко навмисно у своїх віршах поміняв ролями традиційні образи чоловічого (сонце) й жіночого (земля) начал. Адже, як стверджують філософи й психологи, статеве диференціювання ніколи не буває остаточним: у жінок наявні всі риси чоловічої статі, а в чоловіків – жіночої, але у ледь розвиненому вигляді⁸². Подібне в психіці ліричного героя змушує його відчутти себе землею, материнським і життєдайним началом, а кохану вивести в образі, що традиційно символізує чоловіче начало – сонце:

«...ти – *осердя світла*...

...Ти – *світлоносиця*, а я – земля» [139].

Цим автор показує взаємозалежність двох начал життя й певний демократизм у готовності сприйняти жінку як активну, дієву стихію.

Поняття «спокій» поет виражає за допомогою іменника *тінь*:

⁸¹ Словник української мови в 11 томах. – Т. 9 (С). – К.: Наукова думка. – 1978. – С. 92.

⁸² Равлів І. Тематичне і жанрове розмаїття Павличкової лірики 90-х // Слово і час. – 1998. – № 9-10. – С. 62.

«Тільки, як *тінь* по стіні,
Мовчкома не прохось,
Бо серце затисне мені
Смерті туга оброть» [45].

Отже, Д. Павличко надає атрибутивної характеристики жінці через:

- ✓ «концептуальні вузи» (жінка як така; родинні стосунки; соціальний статус), які презентує стилістично нейтральними та стилістично забарвленими лексичними одиницями (іменниками);
- ✓ зовнішні характеристики (за допомогою описів зовнішності жінки: обличчя, волосся, очей, губ, грудей та ін.);
- ✓ внутрішні характеристики, які виявляються через змалювання емоційно-психологічного стану жінки та її уособлення як природи).

Усі ці лексеми виражені іменниками або прикметниками та актуалізуються метафорами і порівняннями.

РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЇ ЖІНКИ

3.1. Фізичний вияв діяльності

Окрім лексики на позначення номінації жінки та її ознак Д. Павличко послуговується лексикою на позначення фізичного вияву діяльності задля кращого розкриття образу. Лексики на позначення дій жінки є менше, і виражена вона, звичайно, дієсловами. Слід зазначити, що з погляду дослідження діяльності жінки у поезії Д. Павличка, варто брати до уваги не лише дієслова у формі дійсного способу, а й дієслова у формі наказового способу (імперативи), які вжиті у збірках як вираження ставлення автора чи ліричного героя до героїні. Це дає змогу краще збагнути мовний образ жінки.

Можна виділити такі лексико-семантичні групи, які автор використовує для характеристики фізичного вияву діяльності, а саме:

- 1) руху;
- 2) мовленнєвого процесу;
- 3) органів чуття;
- 4) фізіологічних процесів.

Велику лексико-семантичну групу серед проаналізованих одиниць становлять лексеми на позначення **руху**.

Відтак було виділено дієслова, які утворюють синонімічні ряди з такими значеннями:

- 1) «іти, піти, ходити, проходити»:

«**Прийди** до мене – це не сором,

Любити мисль, що опекла [13];

«**Вночі** ти **входила в море** –

Під місяця оком вовчим,

І море ставало деревом,

А ти – забороненим овочем» [39];

«Тоді *прийди*, кохана, *кроком тіні*,
Та серця ти за тим собі не рви,
Що все життя віддав я Україні,
Тобі ж – пучок могильної трави» [49];
«Тільки, як тінь по стіні,
Мовчкома не прохоть...» [45];
«Якби могла прийти до мене цеї миті
Та дівчинка моя, що в сяєві блакиті
Приходила колись, *весела, як струмок...*» [101];
«Я сотворив себе з її дитячих мрій, –
І добре, що вона *не прийде* вже до мене,
Не прояснить моє від почувань теменне,
Від боротьби трудне й палаюче єство» [102];
«Ти *пішла собі*, але віти
Яворові взялись горіти!» [117].

2) «швидко піти, побігти, втікати, линути, летіти»:

«Ти *бігла* і розглядалась
Налякано в тому полі,
Де схову нема від грому,
Від зливи в від кохання» [66];
«Як змокла ти вся до нитки,
«...дівчина, що *вибігла з ріки*» [111];
«Ти *линеш* в осінню даль.
Та краще б тебе згасила
Ненависть, а не печаль» [17];
«Я пильно стежив за тобою
І чудом не було мені,
Що ти *злетіла* над юрбою,
Розкривши крила світляні,

Що ти сипнула із намиста
Зірками й стала в небесах» [134];

«В землі, мов клубень бараболі,
Росте моя снага крута,
А ти *летиш* в прозорій льолі,
Неначе птиця золота» [138],

«Чого вона *тікала* в пущу
Від мене, ніби від хортів,
Таж я ту білку проклятушу
Лишень погладити хотів!» [63];

«Ти *кинулася тікати*,
А я танцював навколо,
Шаліючи від натхнення,
Від певності, що нікуди
Сховатися ти не годна» [66].

3) «зайти, вийти, водити»:

«Надламане, воно смачніше буде,
Як хліб, що їсться з голоду й злоби;
Заходиш, як у світлицю, в мої груди
І все, що заманеться, робиш там» [59];

«Посеред ночі дощ пішов,
Зашелестів, як збіжжя, в полі.
Ти *вийшла* під його покров
З-під явора чи з-під тополі» [99];

«... *зайди в мій дім*... [136];

«Якби я знав, де ти живеш,
Дивився б крізь вікно знадвору,
Як ти *виходиш із одеж*
І *входиш в мрію снів прозору*» [108];

«Ти *виходила з моря* гола,

Нікого ж не було надовкола» [117];

«Сонце осіннього рана

Дівчина *привела*.

Привела мені, як дитину,

Як русявеньке хлоп'я.

Будем справляти гостину –

Дівчина, сонце і я» [26];

«Пахне хлібом терпка

Пісня батькової стодоли,

Пахне хлібом рука,

Що *водила* мене до школи» [90].

4) «пропадати, з'являтися»:

«...Даремно

Я намагавсь тебе знайти в тіснєві. Люди

На мене почали недобре поглядати,

Бо я хапав за руки їх. А ти *пропала*» [48];

«Раптом – пробудження грім.

Де ж ти *пропала*, ноче?

Метелик у серці моїм

Вогкими крильми тріпоче» [44];

«Я полетів, а в літаку мені

Та дівчина, *неначе в сні, з'явилась*

У круглому небесному вікні» [118].

5) «стояти, лежати»:

«Та не вийшла ти, тільки у вікні

Стала й знак дала – геть іти мені» [58];

«Нема, нема...І раптом: з'ява!

Дівчатко миле, ще дитя,

Стоїть і дивиться на мене» [113];

«У дверях на летовищі *стояла*,

Перевіряла авіаквитки» [118];
«Так я тебе не проклинаю
І непорочності не вчу,
Я тільки сліпну од одчаю,
Бо ти *стоїш як сіль в очу*» [126];
Неначе куля на долоні,
Лежить прекрасна і страшна» [43].

б) «падати, вставати»:
«Ти, мов яблуко з галузки,
Впала в трави молоді.
Я звільнив тебе від блузки,
Клавши руку на груді» [105];
«Я там стояв би цілу ніч,
Щоб знову бачити, як вранці
Злітає сон із твоїх віч,
І ти *встаєш в прозорій тканці*» [108].

б) лексеми різного типу (схиляться, знімати, скидати, махати, брати, бути та ін.):

«*Схились* над полум'ям прозорим
Мого печального чола» [13];
«*Зніми мені* легенькою рукою
Сніжинку із брови, а з серця – лід
Поважності, печалі, супокою,
Всього, що я надбав за стільки літ» [16];
«*Скинь одягу* свою,
Увійди
В річку рук моїх...» [40];
«Дівчина жде на мене,
Де бринять ячмені,
Веселим брилем ромену

Махає вона мені» [41];
«Ти *скинула одержину*,
Важку від води і грому
І, зрештою, непотрібну
В танку із дощем липневим» [67];
«*Візьми мене, як арфу, поміж ноги*,
І грай, і грай, та струни не порви,
Бо я прийшов з далекої дороги,
Подібний до згорілої трави» [106];
«То ж *бери мене ще ближче*
В племінь молоду» [114];
«Мені твоїх поцілунків
Вовік не буде доста,
Тож *підпливай* до мене,
Сирено злотохвоста» [116];
«*Змахни хвостом, дай руку*,
Побудь хоч мить *зі мною!*» [116];
Зостаньсь на цілу ніч! [135]

Перераховані групи дієслів доповнені прислівниками або іменниками з прислівниковим значенням (*вночі ти входила у море; прийди...кроком тіні; мовчком не проходи; бери мене ще ближче*), а також порівняннями (*приходила весела як струмок; заходиш, як у світлицю в мої груди; неначе в сні з'явилась; стоїш як сіль в очу; візьми мене як арфу, поміж ноги*).

Наступною лексико-семантичною групою на позначення дій жінки в поезії Д. Павличка є група на позначення **мовленнєвого процесу**, що охоплює лексеми зі значенням:

– *говорити*;

– *називати*;

– *питатися*;

– *кликати*;

– *кричати*.

Вони вжиті разом з прислівниками (*говорила схвильовано, пошепки назвала, закричи...до мене люто й зло*) і порівняннями (*кликала мене як та сурма*):

«І *не питайся*, що згоріло,
Бо кров мою вогонь зберіг,
Байдужості смертельне тріло
Не вдерлося до жил моїх» [13];

«Ти *говорила правду*. Ти завжди
була відвертою й чесною, але
перед очима народу
правда твоя стала ще кращою» [76];

«На трибуні ти *говорила*
схвильовано, але якось інакше,
якось краще ти хвилювалась
перед очима народу» [76];

«Мене лиш *пошепки назвала*,
До себе *кликнула в ту мить*» [11];

«Почувши раптом крик, я випустив долоню;
Можливо, ти *від болю скрикнула?*» [48];

«...*кликала мене, як та сурма*,
В нові турботи і знімала з пліч
Тягар провин, навіяних за ніч» [62];

«*Закричи* з жалю до мене
Люто й зло,

Щоб моє життя натхненне

Ще жило...» [114];

«*Поклич* мене сама, *поклич*...» [115]

Лексико-семантична група на позначення діяльності жінки з боку **органів чуття** відображає дії жінки, пов'язані зі зором, слухом, дотиком. Така лексика є значним компонентом мовних картин світу, оскільки саме на основі чуттєвої інформації про світ відбувається концептуалізація дійсності на площині тієї чи іншої мови. Чуттєве відображення здійснюється через зорові, слухові, нюхові, тактильні аналізатори. Склад і структура чуттєвого відображення створюють сенсорну організацію людини⁸³.

Група сенсорної лексики на позначення дій жінки представлена лексемами зі значенням:

- *дивитися*;
- *чути*;
- *торкатися*;
- *обіймати*;
- *пригортати*;
- *цілувати*;
- *вкривати*;
- *тремтіти*;
- *затулятись*.

«Ти спиш, і на твоїм обличчі

Малюється печальний вираз...

Яку ж біду, яке нещастя

Ти *бачиш* поглядом заснулим?» [24];

«*Глянь*, чаклування дівчаче, –

Шукає поводиря

⁸³ Волошина О. В. Лексика відчуття як засіб вираження сенсорної оцінки та її конотативні властивості / О. В. Волошина // Наукові записки [Вінницького національного аграрного університету]. Сер.: Соціально-гуманітарні науки. - 2013. - Вип. 2. - С. 51.

Серце моє незряче» [57];
«*Дивилася, немовби синій страх*
Замерз в її зіницях на вітрах.
Та в стогонах я розпізнав слова
І зрозумів – вона жива, жива!» [61];
«Чого ж вона з таким докором
На мене *дивиться* із тьми?» [113];
«В моєму тілі *почуєш*
Гомін смереки, і рути,
І того, що ніколи тліном
Не було і не може бути» [77];
«...та ще важче було мені
знати
...що ти *не почувєш* ніколи
крил моїх
кожною своєю пелюсткою...» [82];
«Тож *доторкнися* до сивизни,
«Що очі молоді пече» [14];
«Прийди і *доторкнись* чола,
Де застигати будуть риси вперті.
Дай тої муки, що в житті була
Безтямою мого кохання й смерті» [140];
«Чому, пізнавши в збайдужілім зорі
Душі моєї пристрасті суворі,
Мене *безумно й люто обняла?!*» [36];
«Ніч над полями стояла
Смугла, аж золота.
А ти мене так *цілувала*,
Як мати, в очі й уста» [87];
«*Обніми* мене руками,

Пригорни мене крильми,
Вкрий цілунками-листочками...» [130];
«Хотів би я побуть ще раз на тому стозі,
Діждатися й тебе в закоханій тривозі,
Почути, як прийдеш, як скинеш кептаря,
Як затремтиш, немов та сарна чи зоря...» [35];
«Я хвилю твою колихливу
До себе горнув, як галузь.
І бризками золотими,
Як листям, ти затулялась» [39].

Останньою невеликою лексико-семантичною групою є група на позначення **фізіологічних процесів**, яка представлена лексемами зі значенням:

- *спати*;
- *снитися*;
- *будитись* (*спи спокійно, важко снилася*).

Його ліричний герой несе згадку про свою кохану, вона мариться йому у снах та видіннях:

«Ти *спиши*, і на твоїм обличчі
Малюється печальний вираз...
...Ти *спиши* у незбагненнім смутку,
Моя і не моя водночас» [24];
«*Спи спокійно* до світання,
Не тривожся, *не буди*сь,
Щоб тривало в сні кохання,
Мов на явині колись» [130];
«Химерний сон з душі злетів і зник,
А та, що *важко снилася* мені,
Лежала біля мене в тихім сні» [61].

3.2. Абстрактний вияв діяльності

Окрім самого образу жінки та фізичного вияву її діяльності Д. Павличко використовує у своїй поетичній творчості лексику на позначення абстрактного вияву діяльності.

Д. Павличко зазвичай використовує лексеми на позначення:

- **емоційного стану;**
- **почуттів;**
- **інтелектуальної діяльності.**

Найчастіше автор описує **емоційний стан** жінки. Як відомо, емоція є «особливим класом суб'єктивних психологічних станів, які відбивають у формі безпосередніх переживань приємного або неприємного результату практичної діяльності, направленої на задоволення актуальних потреб»⁸⁴. Основним смисловим навантаженням емоційної лексики в українській мові виступає вираження почуттів і настроїв людини.

У художніх текстах емоція зазвичай виявляється в різноманітних психічних і фізичних реакціях людини, які виникають при порівнянні оточуючої дійсності з ідеалізованою моделлю світу⁸⁵.

Основним смисловим навантаженням емоційної лексики в українській мові виступає вираження почуттів і настроїв людини.

Емоції присутні у лексемах, що відрізняються за своєю частиномовною приналежністю, наприклад, найменуваннях стану і дії.

Для вираження емоційного стану жінки Д. Павличко використовує лексеми позитивної та негативної конотації. На позначення позитивних емоцій поет застосовує лексеми зі значенням:

⁸⁴ Немов Р. С. Практическая психология / Р. С. Немов. – М.: Издательский центр «Академия», 1997. – С. 204.

⁸⁵ Іванова Н. Д. Семантичні особливості лексики на позначення емоцій в українських народних піснях / Н. Д. Іванова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Філологія. Мовознавство. – 2011. – Т. 148, Вип. 136. – С. 32.

– *радіти*;

– *сміятися*.

«Ти – земля, а я – твій сівач.

Плуг іде – під його тягарем

Ти *возрадуйся* і не плач... [18];

«*Радуйся*, дівчино, разом зі мною

Сонцем і ясною голубизною,

Ласкою леготу, листям на кленах,

Білою стежкою в травах зелених» [38];

«Спинилася й *засміялась*,

До неба вознесла руки, –

Так, ніби просила більше

Потоків рвучкого світла

І музики з-під блакиті» [66];

«Де ж та дівчина, що *сміялася*,

Де ціловані в снах слова?

Все минулося, все розпалося,

Наче гілочка снігова» [97];

«Вона *приймала радісно* мене,

Як дух, я входив в тіло водяне.

Вона *сміялась* від моїх торкань...» [111];

«А ти *всміхаєшся, як сонце осіянне*,

Так, ніби щастя в тім, щоб посеред дороги

Являти світові струнки та голі ноги» [132].

Варто зазначити, що лексика на позначення емоцій виражає не лише позитивні емоції, але й негативні – ненависть, страждання, душевний біль, страх:

– *ридати*;

– *тужити*;

- плакати;
- боятися;
- впадати в лютъ;
- гніватися та ін.

«Відходив поїзд. У вікні
Махала дівчинка рукою
І **плакала**» [71];

«За зорею рідною й далекою
Ти **тужила** на моїм крилі» [89];

«Там ти **ридала**, нездоланна й горда,
Там вигоріли кісники твої,
В сивинах, як в огні, знамен когорта» [95];

«Коли на кримському базарі
Тебе запродали в гарем,
Ти **виплакала очі карі**
І в світ пішла з поводитирем» [126];

«**Не бійся** сивини моєї –
Вона тебе не забруднить –
Ця біла, наче цвіт лілеї,
Ця, наче небо, синя нить...» [13];

«Я все стерплю, я все тобі дозволю –
Не бійсь боляче серце надломить» [59];

«Та гину я, коли **впадаєш в лютъ**
І **рвеш вогнем** мої пшеничні жили» [139];
«Ти **гніваєшся**. Настає зима» [139].

Для позначення **інтелектуальної діяльності** автор використовує лексеми зі значенням:

- пам'ятати;
- пригадувати;
- вірити.

«*Не пригадуй*, що було! Не треба
Дотикатись до заглухлих ран» [29];

«Навіть моє дитинство погасне в пам'яті,
навіть стежка, якою я бігав до школи, заросте,
навіть сам я зникну за перелазом життя,
але ти, моя дівчинко,
моя перша любове, *житимеш у моїх словах вічно*» [75];

«І справді ти *встаєш із пам'яті моєї*,
Я спігну, як бджола в глибинах орхідеї,
В твоїй сяйливості...» [142];

«Моє дівча, *не вір*,
Що вмере твоя краса...» [64]

Д. Павличка використовує також лексику на позначення **почуттів**.

Академічний словник української мови подає таке визначення лексеми «почуття»:

1. Психічні й фізичні відчуття людини.
2. Здатність відчувати, сприймати навколишнє середовище.
3. із спол. що, мов, немов, ніби і т. ін. Стан людини, який викликається почуттєвим досвідом.

4. Любов, кохання; захоплення ким-небудь».⁸⁶

Почуття жінки передано лексеми зі значенням *любити*:

«Прийди до мене – це не сором,
Любити мисль, що опекла.

Схились над полум'ям прозорим
Мого печального чола» [13];

«То я тобою вщерть
Наповнив душу, мила,

⁸⁶ Словник української мови в 11 томах. – Т. 7 (Поїхати-Приробляти). – К.: Наукова думка. – 1976. – С. 477.

Ти ж думала про смерть,
Коли мене *любила*» [33].

Для позначення **інтелектуальної діяльності** автор використовує лексеми зі значенням:

- *пам'ятати*;
- *пригадувати*;
- *вірити*.

«*Не пригадуй*, що було! Не треба
Дотикатись до заглухлих ран» [29];

«Навіть моє дитинство погасне в пам'яті,
навіть стежка, якою я бігав до школи, заросте,
навіть сам я зникну за перелазом життя,
але ти, моя дівчинко,
моя перша любове, *житимеш у моїх словах вічно*» [75];

«І справді ти *встаєш із пам'яті моєї*,
Я спігну, як бджола в глибинах орхідеї,
В твоїй сяйливості...» [142];

«Моє дівча, *не вір*,
Що вмере твоя краса...» [64]

Позитивною конотацією забарвлені лексеми на позначення жіночого стереотипу «материнство», що охоплює лексеми, з якими асоціюються такі риси характеру жінки як турбота, ніжність, мудрість, ніжність:

«Це ти *даєш мені життя*,
Це ти від ста смертей ослона!» [19];

«Ти *народжуєш* колосок,
Наче нива, з мого зерна.

Ти *плекаєш* його сама,
Ти *даєш* йому *мови дар*,

Безконечну можуть ума,
Плоті й долі земної тягар» [46].
«*Даєш* мені *снагу обнови*,
Народжуєш мене щодня
Інакшим, іншим, ніби з дна
Душі кремнистої нові камеї
З моїм обличчям...» [52];
«Ти *навчаєш* *ходить легкома*
Попід хмари навислі
І гасити бентежність ума
Клоунадою мислі» [85];
«Пахне хлібом маля,
Що любов його *народила*.
Пахне хлібом земля,
Що дала мені сонце й крила» [90].

Моделювання поведінки жінки-матері відбувається впродовж століть і за стереотипними уявленнями бути матір'ю – покликання жінки, її головна мета як продовжувачки роду, одна з її найдавніших ролей, але сьогодні у гонитві за сучасними феміністичними тенденціями все більше жінок із різних причин позбавляють себе радості материнства⁸⁷.

Слід зазначити, що під час дослідження лексики на позначення дій жінки, було виявлено також багато різнорідних дієслів, деякі з яких мають високий рівень абстрактності та не належать до певної групи:

– *ждати*;

«Дівчина *жде* на мене,
Де бринять ячмені» [41].

⁸⁷ Гапеева І., Коваль О. Вербальне відображення гендерних стереотипів (на матеріалі українських паремій). – С. 23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/httpsdoi.org10.31174send-ph2018-159vi46-05.pdf>

– *мерехтіти*;

«**Наче** в блакиті зоря,
Ти в слові *замерехтіла*.
Зринали, як блиск янтаря,
Згини твого тіла» [44].

– *біліти*;

«Як Прометей, прикута до скали,
Біліла жінка в кублицях імлі» [61].

– *сповняти*;

«Твоє чоло ясне,
Очей і рук нестрим –
Це той вогонь, котрим
Ти *сповнила* мене» [64].

– *відбивати*;

«Ти краплі, немов долоні
Мої безсоромні і спрагли,
Долонями *відбивала...*» [67]

– *мокнути*;

«Як **змокла** ти вся до нитки,
Повільніше стала бігти,
Спинилася й засміялась,
До неба вознесла руки» [67].

– *вдихати, вичарувати*;

«Прогнав я думки тверезі,
Вірючи в цей навіт,

Що в лузі, та ще й при березі,

Вдихнула ти в мене світ.

Що в серце, ліплене з глини,

Світло внесла ясне,

Так, **ніби з куща калини**

Вичарувала мене» [87].

– *світитись*;

«Сонце, намальоване циноброю,

На вітрилах вечора пливло.

В золотій спечаленості обрію

Ти **світилась, як небесне тіло**» [89].

– *пробивати*;

«**Велиш** ти кільчику в передвесіння

Пробити шкаралущу й страх зими...

Втім колосок з колючими крильми

Злітає, наче світла вознесіння» [94].

– *повертатися*;

«Ти **прагнеш повернутись** в небеса,

Мене ж не відпускає рідна нива,

В ногах кайданами дзвенить роса» [94].

– *вливатися*;

«Якби могла прийти до мене цеї миті

Та дівчинка моя, що в сяєві блакиті

Приходила колись, весела, як струмок,

І вся **вливалася** в ріку моїх думок» [101].

– *поймати* (у знач. сповнювати»);

«...якби вона святою

Дитинністю мене **пойняла** нині знов,
Згасив би я в собі грімниць буремну кров,
Пал невдоволення, за ідеалом тугу...» [101]

– *приносити*;

«А в той далекий час – я добре пам’ятаю –
Рай **принесла** вона – зробив я пекло з раю,
З її невинності я честь кував свою,
А з кротості – той меч, що гостриться в бою...» [101]

– *прояснювати*;

«І добре, що вона вже не прийде до мене,
Не прояснить моє від почувань теменне,
Від боротьби трудне й палюче єство,
В якому дух життя справляє торжество» [102].

– *вмивати*;

«І тілом, що лилось, як сонця плин,
Мені **вмивала** душу до глибин» [111].

– *нипати, жебрати*;

«**Воліла нипати** сліпою
І **жебрати** біля церков,
Ніж мав би тішити тобою
Султан свою студену кров» [126].

– *шукати*;

«А нині ти сама в Стамбулі,
Навикла вже до поганьби,

Купця *шукаєш* на поснулі
Грудей твоїх черстві хліби» [126].

– *обертати* (у знач. «перетворювати»);

«І мене ти на актора
Обертаєш, та повір –
Текст для мене не напише
Ні Софокл, ані Шекспір» [131];

«Ти *обертаєш* в хліб мою снагу
Теплом ласкавим, лагідністю неба,
Та гину я, коли впадаєш в лють
І рвеш вогнем мої пшеничні жили» [139].

– *ховати*;

«Я грішник. Я тебе люблю
За те, що ти, дитя небесне,
Моїх провин ганебну тлю,
Гіркотну трину з кукілю
Ховаєш в своє серце чесне» [136].

– *зубити*;

«Десь далеко в полі, біля стежки,
Кароокий соняшник стоїть.
Там *ззубила* ти свої сережки
На землі розпеченій, як мідь» [141].

– *роздягатися*

«І все, що ти в житті придбала, моя люба,
Працює на твоє володарство, як згуба,
Куди тепер мене заводиш нишкома,

І роздягаєшся так звільна, так поволі,
Що за той час віки в твоєму ореолі
То гаснуть, то горять» [142].

Як бачимо, діяльність жінки автор змальовує у плані фізичному та абстрактному. Для цього він використовує дієслова на позначення руху; мовленнєвого процесу; органів чуття; фізіологічних процесів, а також емоційного стану, почуттів та інтелектуальної діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження мовного образу є ознакою активного посилення уваги до когнітивного аспекту вивчення мови. Мовний образ, який виступає вираженням елементів дійсності, є невід'ємним компонентом національно-мовної та індивідуально-авторської картин світу, тобто сукупності збережених у мовній формі знань про світ, де знакове відображення знаходить система соціальних відносин, оцінок. Мовний образ – це основна, найзагальніша одиниця мовної картини світу, у якій втілюється найзагальніша базова одиниця концептуальної картини світу – концепт.

У магістерській роботі було з'ясовано, які мовні засоби використані на позначення образу жінки в поезіях Д.Павличка.

У способі номінації жінки у поезіях Д. Павличка було виділено такі концептуальні вузли: жінка як така, родинні стосунки та соціальний статус. До концептуального вузла, що репрезентує гендерно марковану назву жінки належать стилістично нейтральні лексеми *дівчина, жінка, мати*, та стилістично забарвлені лексичні одиниці *дівчинка, дівча, дівчатко, кохана, сестричка, бабуся, товаришка, панна, богиня, володарка, артистка*.

У процесі аналізу поетичних текстів Д. Павличка було відтворено загальні семантичні категорії, за допомогою яких відбувається лінгвістичне конструювання образу жінки.

У роботі було досліджено зовнішні та внутрішні атрибутивні характеристики мовного образу жінки.

Для опису зовнішності жінки Д. Павличко використовує лексеми-іменники семантичних груп:

- «ГОЛОВА»;
- «ТІЛО»;
- «КІНЦІВКИ»;
- «ОДЯГ».

До групи «голова» належать іменники *обличчя, волосся* (а також *коса, кучері*), *чоло, очі, губи, зуби, погляд*. Група «тіло» представлена власне лексемою *тіло*, а також іменниками *груди* (а також *перса, соски*), *лоно* (тіло «дівоче», «невтоленне»); *груди* «...як земля»; *лоно* «наче ябко золоте»). Група лексем «кінцівки» репрезентована іменниками *руки і ноги* (а також *литки, коліна*), які супроводжуються прикметниками (рука «легенька»; ноги «аеродинамічні», «стрункі та голі»; литки «наче літаки»; коліна «ніжні»). Група «одяг» містить іменники *спідниця, сукня, сорочка, ліфчик, панчохи*, які яскраво виражені за допомогою метафор і порівнянь (спідниця «...неначе тятива туга» «золото панчіх»; ліфчик «...як мотиль»).

Внутрішні характеристики жінки Д. Павличко розкриває здебільшого оцінними субстантивами з епітетами та порівняннями. Для розкриття внутрішніх рис жінки автор послуговується такими лексико-семантичними групами, як:

- «емоційно-психологічні характеристики» (виражені прикметниками, які корелюють із поняттями вічність, беззахисність, невинність, відвертість, чесність, радощі, захопленість, спокусливість (*благословенна, дорога, суцзя, вічна, невмируцзя, неосяжна, відкрита, чиста, відверта, чесна, весела, ласкава, невсипуцзя, глибока, спрагненна, пестлива, знадлива, безборонна*));
- «жінка-природа» (виражені іменниками у поєднанні з прикметниками, що утворюють такі тематичні групи: жінка-стихія (*доц, вода*), жінка – небесне тіло (*сонце, зоря*), жінка-зоря, жінка – елемент флори і фауни (*листя, стежка, море, роси* та ін.).

У дослідженні було простежено особливості створення мовного образу жінки через зображення її фізичної діяльності.

Для характеристики фізичного вияву діяльності Д. Павличко використовує лексико-семантичні групи дієслів:

- руху;

- мовленнєвого процесу;
- органів чуття;
- фізіологічних процесів.

До групи руху належать дієслова, які утворюють синонімічні ряди зі значеннями «іти, піти, ходити, проходити», «швидко піти, побігти, втікати, линути, летіти», «зайти, вийти, водити», «пропадати, з'являтися», «стояти, лежати», лексеми різного типу (*схиляться, знімати, скидати, махати, брати, бути* та ін.), що доповнені прислівниками або іменниками з прислівниковим значенням. Група на позначення мовленнєвого процесу охоплює лексеми зі значенням *говорити, називати, питатися, кликати, кричати* автор реалізує разом з прислівниками. Група сенсорної лексики на позначення дій жінки представлена лексемами зі значенням *дивитися, чути, торкатися, обіймати, цілувати, пригортати, вкривати, тремтіти, затуляться*. Група на позначення фізіологічних процесів представлена лексемами зі значенням *спати, снитися і будитись*.

Також було простежено особливості творення мовного образу жінки через зображення її абстрактної діяльності. Д. Павличко зазвичай використовує лексеми на позначення емоційного стану жінки, її почуттів та інтелекту.

Для вираження емоційного стану жінки Д. Павличко використовує лексеми позитивної та негативної конотації. На позначення позитивних емоцій поет застосовує лексеми зі значенням *радіти, сміятися*, на позначення негативних – ненависть, страждання, душевний біль, страх (*ридати, тужити, плакати, боятися, впадати в лют, гніватися* та ін.). Для позначення інтелектуальної діяльності автор використовує лексеми зі значенням *пам'ятати, пригадувати, вірити*. Позитивною конотацією забарвлені лексеми на позначення жіночого стереотипу «материнство», що охоплює лексеми, з якими асоціюються такі риси характеру жінки як турбота, ніжність, мудрість, ніжність.

З усього цього випливає, що мовний образ жінки в поезії Д. Павличка твориться з боку атрибутивного (за допомогою іменників та прикметників, що

актуалізовані метафорами, порівняннями) та дійового (за допомогою дієслів дійсного та наказового способу, які доповнені прислівниками, а також метафорами і порівняннями). Характеристики зовнішності, внутрішніх рис, фізичної та абстрактної діяльності жінки дають змогу краще збагнути індивідуально-авторську мовну картину світу та зрозуміти ставлення поета до жіноцтва загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко Ю. І. Концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук / Ю. І. Андрущенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія. – 2014. – №1107, вип. 70. – С. 54-59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2014_1107_70_13
2. Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми «число» [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Аргуткіна Олександра Анатоліївна; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2001. – 18 с.
3. Бабій І. Авторські неологізми у поезії Дмитра Павличка [Текст] / Ірина Бабій // Studia Methodologica. – 2010. – Вип. 30. – С. 14-18.
4. Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Т. Бавус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 242-247. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_27
5. Бавус Т. В. Семантика мовного образу сонця в художньому тексті (на матеріалі повісті І. Франка «Захар Беркут») / Т. В. Бавус // Лінгвістичні дослідження. – 2016. – Вип. 43. – С. 137-143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_43_20
6. Барабаш-Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Барабаш-Ревак Ольга Василівна. – Львів, 2009. – 20 с.
7. Валукевич Т. В. Концепт ЗОВНІШНІСТЬ ЛЮДИНИ в англійській мовній картині світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук; 10.02.04 – германські мови. Х., 2015. – 20 с.
8. Вихор В. Г. Вербалізація жіночих портретів у збірці «В сяйві мрій» Миколи Вороного / В. Г. Вихор // Науковий часопис Національного

- педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – Вип. 64. – С. 39-44. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23929>
9. Вільчинська Т. П. Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові ХІІ-ХХ століття: автореф. дис. ... док. філолог. наук / Т. Вільчинська. – К., 2009. – 52 с.
10. Волкова І., Власенко А. Мовні засоби створення жіночих образів в оповіданні «Квартира» А. Дімарова // Наукові записки кафедри педагогіки. – Вип. 32. – Харків, 2013. – С. 44-50.
11. Волошина О. В. Лексика відчуття як засіб вираження сенсорної оцінки та її конотативні властивості / О. В. Волошина // Наукові записки [Вінницького національного аграрного університету]. Сер.: Соціально-гуманітарні науки. – 2013. – Вип. 2. – С. 51-58. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/naukzv_2013_2_7
12. Гапєєва І., Коваль О. Вербальне відображення гендерних стереотипів (на матеріалі українських паремій). – С. 21-24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/httpsdoi.org10.31174send-ph2018-159vi46-05.pdf>
13. Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. Гаспаров. – М.: Новое литературное обозрение, 1996. – 348 с.
14. Данилюк Н. Мовний образ матері в народних піснях і в поезії Тараса Шевченка / Н. Данилюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – 2014. – №12. – С. 14-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2014_12_5
15. Денисюк І. «Слово моє, зроблене із толу...». Про творчу індивідуальність Д. Павличка / Прапор. – 1979. – №9. – С. 124-128.

16. Дзюба І. Подвижник (Д. Павличко) / І. Дзюба // Дмитро Павличко. Правда кличе! – К., 1995. – С. 5–8.
17. Дуденко О. Вербалізація концепту «жінка» в повісті «Дівчатка» О. Забужко / О. Дуденко, Ю. Жирохова // Філологічний часопис. – 2018. – Вип. 1. – С. 31-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filoljour_2018_1_7
18. Дуденко О. В. Зовнішність жінки з погляду письменника: М. Стельмах про Українку I пол. ХХ ст. // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики (Міжнародна Інтернет-конференція) – Умань, 2017. – Режим доступу: https://prlingv.at.ua/publ/statti_2017/dudenko_olena_volodimirivna_zovnishnist_zhinki_z_pogljadu_pismennika_m_stelmakh_pro_ukrajinku_i_pol_khkh_st/4-1-0-85
19. Дяченко Н. Мовні засоби створення образу жінки в поезії М. В. Никончука / Н. Дяченко // Волинь - Житомирщина. – 2013. – №24. – С. 243-249. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2013_24_28
20. Елисеєва О. В. Замещающая функция символа как критерий выделения символического наполнения концептов/ О. Елисеєва. – М., 2006. – 521 с.
21. Жайворонок В. В. Символіка імені в контексті етнокультури / В. В. Жайворонок // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського Національного лінгвістичного університету. LINGUAPAX – VIII: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2001. – Вип. 5. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – С. 106-115.
22. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та її мовного відображення / В. В. Жайворонок // Культура народів Причорномор'я. – №32. – 2002. – С. 51-53.
23. Заболотна О. Лінгвопоетичне втілення концепту ЖІНКА у поезії Сільвії Плат / Ольга Заболотна // Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць. – Львів: Видавництво Львівської політехніки. –

2017. – С. 92–95. – Режим доступу:
<http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/40825>
24. Жулинський М. Відчайдушний голос українського болю. В кн.: Павличко Д. В. Вибрані твори у 2 т., т.1. – К.: – Вид-во «Укренциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2008. – С. 25.
25. Іванова Н. Д. Семантичні особливості лексики на позначення емоцій в українських народних піснях / Н. Д. Іванова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Філологія. Мовознавство. – 2011. – Т. 148, Вип. 136. – С. 32-35. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2011_148_136_9
26. Івлюшкіна Н. Мовний образ дівчини в текстах українських, російських та британських народних пісень / Н. Івлюшкіна // Типологія та функції мовних одиниць: наук. журн. / [редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – №1 (3). – С. 62-71 – Режим доступу:
https://typologia.at.ua/index/movnij_obraz_divchini_v_tekstakh_ukrajinskikh_rosijskikh_ta_britanskikh_narodnikh_pisen/0-105
27. Ільницький М. М. Дмитро Павличко: Нарис творчості / М. М. Ільницький. – К.: «Дніпро», 1985. – 190 с.
28. Іовхімчук Н. В. Мовні засоби вираження простору в поезії Лесі Українки / Н. В. Іовхімчук // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 1. – С. 321-327. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_1_60
29. Історія терміна «концепт» // Параметри окнцептуалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://sites.google.com/site/parametrikonceptualizacie/1-istoria-termina-koncept>
30. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Караулов. – М., 1982. – 264 с.

31. Карий І. П. Інтерпретація фольклорних мотивів і образів у поетичній творчості Дмитра Павличка / І. П. Карий // Вісн. Нац. Ун-ту «Львів. Політехніка». – 2007. – №586. – С. 119-122.
32. Колесник О. С. Мовний образ стихії повітря / О. С. Колесник // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. – Сер.: Філологія. Мовознавство. 2013. – Т. 216, Вип. 204. – С. 44-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2013_216_204_11
33. Колесов В. В. «Жизнь происходит от слова...». – Санкт-Петербург: Златоуст, 1999. – 331 с.
34. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей ред. Е. С. Кубряковой. – М.: Изд-во филологического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
35. Левченко О. П. Дослідження вербальних символів у лінгвокультурологічному аспекті. – [цит. 04 квітня 2008]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/73947>
36. Левчук О. Мовний образ коня та його атрибутивні характеристики в українському пісенному фольклорі / О. Левчук // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 136-146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2012_57_17
37. Лисиченко Л. А. Ці невичерпні глибини мови: монографія / Л. Лисиченко. – Х., 2011. – 273 с.
38. Ліщук Т. Д. Вербалізація концепту «зовнішність людини» в художньому мовленні ХХ – початку ХХІ ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова (035 – філологія). Хмельницький, 2017. – 20 с.
39. Лучик А. А., Соловійова, В.-О. В. Репрезентація концепту «жінка» в українській та турецькій мовах // Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики. – 2010. – С. 121-130. – Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5838>

40. Манько А. Біполярність національної свідомості в підконцептах «нація» та «ганьба нації» у творчості Івана Низового / А. Манько // Південний архів. Філологічні науки. – 2017. – Вип. 66. – С. 37-40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2017_66_10
41. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.
42. Немов Р. С. Практическая психология / Р. С. Немов. – М.: Издательский центр «Академия», 1997. – 320 с.
43. Оленёв С. В. Языковой образ как психосемиотическая категория / С. В. Оленёв // III Международные Бодуэновские чтения: И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань 23–25 мая 2006 г.): труды и материалы: в 2 т. – Т. 2 / Казан. гос. ун-т; под. общ. ред. К. Р. Галиуллина, Г. А. Николаева. – Казань, 2006.
44. Павличко Д. Золоте ябко: Поезії. – К.: Основи, 1998. – 207 с.
45. Писаренко К. В. Типологія мовних портретів персонажів у художніх текстах триптиху «Хресна проща» Р. Іваничука: змістовий аспект / К. В. Писаренко // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць. – Харків, 2015. – Вип. 42. – С. 150-155. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_42_24
46. Потебня А. А. Мысль и язык. Собрание трудов / А. А. Потебня. – М.: Лабиринт, 1999. – 300 с.
47. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. – М.: Искусство, 1976. – 613 с.
48. Потебня О. Естетика і поетика слова: збірник / Упоряд., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної; Пер. А. Колодної. – К.: Мистецтво, 1985. – 302 с.
49. Равлів І. Тематичне і жанрове розмаїття Павличкової лірики 90-х // Слово і час. – 1998. – № 9-10. – С.53-86.

50. Романкова Л. Концепт як інструмент дослідження у пошуково-дослідній розвідці // Філологічні науки. XIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 52-57. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/2995.pdf>
51. Рябуха К. О. Образ жінки у англійському романі: гендерний, концептуальний і перекладознавчий аналіз: магістерська дис.: 035 Філологія / Рябуха Ксенія Олександрівна. – К., 2018. – 250 с.
52. Савчин Т. О. Сонети Дмитра Павличка. Поетика жанру / Т. О. Савчин. – К.: Знання, 1999. – 111 с.
53. Сидяченко Н. Г. Концепція мовної картини світу Єжи Бартмінського / Сидяченко Н. Г. // Studialinguistica. – 2011. – Вип. 5.– С. 251-258.
54. Скорбач Т. В. Мовний образ простору в поезіях М. Семенка і В. Поліщука: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.01 / Т. В. Скорбач; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1999. – 52 с.
55. Словник української мови в 11 томах. – Т. 2 (Г-Ж). – К.: Наукова думка. – 1971. – 550 с.
56. Словник української мови в 11 томах. – Т. 5. – К.: Наукова думка, 1974.
57. Словник української мови в 11 томах. – Т. 7 (Поїхати-Приробляти). – К.: Наукова думка. – 1976. – 723 с.
58. Словник української мови в 11 томах. – Т. 9 (С). – К.: Наукова думка. – 1978. – 916 с.
59. Слюніна О. Мовні засоби створення образу людини в циклі оповідань Б. Д. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели» / О. Слюніна // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 9. – С. 181-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_9_49
60. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
61. Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту ЖІНКА в українській мові / Т. Сукаленко // Українська мова. –

2010. – №3. – С. 81-98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2010_3_10
62. Сьомочкіна О. Дорога, як «велика подорож життя». (На матеріалі рубаїв Дмитра Павличка) // Дивослово. – 2005. – 34. – С. 53-55.
63. Таценко Н. В. «КОНЦЕПТ» як ключове поняття когнітивної лінгвістики / Н. В. Таценко // Вісник СумДУ. Серія «Філологія», 2008. – №1. – С. 105-110.
64. Тележкіна О. О. Мовно-художня інтерпретація антропонімів у віршах Дмитра Павличка / О. О. Тележкіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». – Х., 2012. – №1014. – Вип. 65. – С. 44-49.
65. Тихолоз Б. Майстер різьбленого стилоса, або Два кольори Опришківської душі. До 75-річчя Дмитра Павличка // Дивослово. – 2004. – №9. – С. 65-68.
66. Ткаченко О. Мікроконцепт «розум» як частина концепту «виховання» у системі фразеологізмів української мови / О. Ткаченко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – 2012. – Вип. 4. – С. 180-186. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_8_2012_4_28
67. Ткачик О. В. *Гендерна презентативність в номінації персонажів британських народних казок* // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. – №27. – 2006. – С. 208-211. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/2257>
68. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1993. Кн. 1. – 1993. – 528 с.
69. Черевченко О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри: монографія / О. М. Черевченко. – Умань: ВІЗАВІ, 2012. – 235 с.

70. Шленьова М. Г. Мовний образ дороги в поезії В. Голобородька // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Вип. 39. – Харків, 2013. – С. 218-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_39_68
71. Шумка М. Л. Символізм у філософській культурі України: дис. канд. філос. наук: 09.00.05 / Шумка Михайлина Леонідівна // Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2001. – 207 с.
72. Щепанська Х. Лінгвістична інтерпретація поняття «образ»: триада «чуттєвий образ» – «ментальний образ» – «мовний образ» / Х. Щепанська // Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26-28 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 695-698.
73. Щепанська Х. Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська // Лінгвістичні дослідження. – 2012. – Вип. 33. – С. 66-71. – Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2012_33_14
74. Щепанська Х. Мовний образ серця в баладах Т. Шевченка / Х. Щепанська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 156-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2012_57_19

